

ལེནུ་ལྷ་པ། འདུས་ནད་སྐྱུག་པོ་གསོ་བ།

ГЛАВА 5. ЛЕЧЕНИЕ СЛОЖНЫХ БОЛЕЗНЕЙ МУГПО

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྲོང་ཡིད་ལས་སྐྱེད་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་ཞུས་སོ། །ཀྱེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ལགས། །རྒྱུང་མཁྲིས་བད་ཀན་བཙུག་ཐབས་དེ་ལྟར་ན། །འདུས་པའི་ནད་ལ་གསོ་ཐབས་ཇི་ལྟར་བཞུ། །མཚན་བྱེད་མིང་དང་དབྱེ་བ་ཇི་ལྟར་ལགས། །འཚོ་མཛད་སྐབས་པའི་རྒྱལ་པོས་བཤད་དུ་གསོལ། །

Then again Sage Yidlay Kye made this request, “O Great Sage Rigpai Yeshe, the treatment methods of *rlung*, *mkhris pa*, and *bad kan* have been explained, and now, may the Healer, the King of Physicians, please explain the treatment methods, symbolic name, and classification of ‘*dus pa*¹ disorders.

Затем снова риши Йиле Кье (*yid las skyed*) обратился с такими словами: «О великий риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*)! Таковы методы лечения лунг (*rlung*), трипа (*mkhris pa*) и бекен (*bad kan*), а каковы же способы лечения сложных болезней (*'dus pad*), их символические названия и подразделения? Исцелитель, Царь врачей, пожалуйста, расскажите!»

ཞེས་ཞུས་པ་ལས། ལྷོན་པས་གསུངས་པ། ཀྱེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ཡིད་ལས་སྐྱེས། འདུས་པའི་ནད་ལ་གསུམ་གས་བཙུག་པོ་གསོ་བ་སྟེ། །འོན་ཀྱང་རང་བཞིན་རྒྱ་ཡིས་འདུས་པ་དང་། །བྱང་ཚུལ་དུས་ཀྱི་སྐོན་ནས་འདུས་པ་དང་། །འདུ་བ་འབྲུགས་པའི་སྐོན་ནས་འདུས་པ་གསུམ། །ཕྱི་མ་མ་སྐྱེན་ཚ་བ་དུག་ནད་དེ། །དང་པོ་མཚན་བྱེད་བད་ཀན་སྐྱུག་པོར་བཏགས། །དེ་ལ་རྒྱ་རྒྱེན་གནས་དུས་རིགས་དང་ཏྱགས། །བཙུག་པའི་ཐབས་དང་རྗེས་བཙུག་བརྒྱུད་དུ་བཤད། །

Having been thus requested, the Master replied, “O Great Sage Yidlay Kye, ‘*dus pa* disorder is treated with remedies for all three *nyes pa*. However, there are three types of ‘*dus pa* disorders, based on the causative nature of the disorder, the time of pathogenesis, and the disturbance of disorders. The first is denoted by the symbolic name, *bad kan smug po*, while the latter two are unripened hot disorders and poisoning respectively. Disease *bad kan smug po* is explained under eight headings: causes, conditions, locations, phases, types, signs and symptoms, treatment methods, and post-therapy care.

В ответ на обращение Учитель молвил: «О, великий риши Йиле Кье, сложные болезни лечатся [средствами для всех] троих. Вместе с тем, сложными они

¹ A combined disorder of *rlung*, *mkhris pa* and *bad kan* is named ‘*dus pa*.

бывают с трёх точек зрения: сложения природы, причин [болезни]; с точки зрения сложения способа возникновения и времени и с точки зрения сложения нарушенных созидающих сил (*'du ba*). Последние - это незрелый жар и отравления, а первый - символически именуется бекен мугпо (*bad kan smug po*). Для него объясняются восемь пунктов: причины, условия, места, стадии, виды, признаки, методы лечения и пресечение последствий.

རྩུ་ནི་བད་ཀན་ཁྲག་མཐིམ་རྩུང་དང་བཞི། །ནད་ཀུན་འདུས་ཕྱིར་འདུས་ནད་རྟགས་བཅོས་དཀའ། །

There are four causes of *bad kan smug po*: *bad kan*, blood, *mkhris pa* and *rlung*. The diagnosis and treatment of *bad kan smug po* are complicated, as it is a combination of all disorders.

1. Причины - это четвёрка: бекен, кровь, трипа и лунг. Поскольку тут складываются все основы болезней, то такое сложное заболевание трудно распознавать и лечить.

དེ་ལ་སྦྱིད་པའི་རྩུན་ནི་ཚ་གང་གཉིས། །

The conditions that give rise to *bad kan smug po* are of two types: hot and cold.

2. Порождающие его условия бывают от жара и от холода.

ཚ་རྩུན་འགྲམས་ཁྲག་ལྷག་དང་མཚོན་ཁྲག་ལྷས། །དེ་ཉིད་མཚོན་པའི་སྦྱིང་དུ་སྦྱང་བའམ། །ཚ་སྦྱར་ཟས་ཀྱིས་ཁྲག་འཕེལ་
མཚོན་པ་རྩུས། །དེ་དག་རྩུངས་སུ་འགྱུར་དུ་མ་འདོད་པར། །མཚོན་གནས་སོ་བར་བབས་པས་བད་ཀན་འདྲེས། །ཁྲག་
དང་བད་ཀན་རྩུ་ནས་རྩུ་མར་སྦྱང་། །མཐིམ་པར་འདྲེས་པས་ཁ་དོག་དུང་ལུར་འགྱུར། །དེ་ཉིད་ལོང་དུ་འཕྱུགས་པས་
རྩུང་དང་བཞོངས། །དེ་ལ་སྦྱུག་སོ་ཡས་བབས་ཞེས་སུ་འདོད། །

The hot-natured conditions develop as follows: when remnants of blood from injured or infliction by weapons descend into the liver, or proliferation of blood attributable to excessive intake of hot or sour food causes enlargement of the liver, blood fails to transform into bodily constituents. This vitiated blood then descends into the stomach where it combines with *bad kan* and putrefies. It then descends into the small intestine, mixes with *mkhris pa* and turns soot-colored. It moves further down to the large intestine and combines with *rlung*. This condition is called *smug po yas babs*.

2.1 Условия жара. Когда излишек крови от травмы или остаток крови от ранения опускаются в печень или от жгучей и кислой пищи кровь увеличивается и заполняет печень. [Такая кровь] не способна трансформироваться в ткани тела и находится в печени, а, проникая в желудок, смешивается с бекен. Разложившиеся кровь и бекен опускаются в тонкую кишку и, смешавшись там с трипа, всё приобретает цвет сажи. Заблудившись в толстой кишке, к ним присоединяется лунг. Это называется «мугпо, спустившийся сверху» (*smug po yas babs*).

གང་རྒྱུ་འཇུ་དཀའ་མི་འཕྲོད་ཟས་བསྟན་པས། རོ་བར་མ་ལུ་དེ་ཡིས་བེ་སྐབས་འཕེལ། མི་མཉམ་རྒྱུ་དང་འཇུ་བྱེད་
མཐུ་ཉམས་པས། །དྲངས་སྟོགས་མ་བྱེད་མཆིན་པའི་གནས་སུ་ཤོར། །བྱངས་སུ་མ་རྒྱུར་ཐག་དན་མཆིན་པར་རྒྱས། །ལ་
ལྷན་གོང་བཞིན་ལོ་བར་སྤང་བ་དེ། །མ་ལུས་རྒྱ་བྱས་བད་ཀན་གང་ཤས་ཆེ། །སྐྱུག་པོ་གལ་པས་ལྷ་ལྷར་གཞུང་བར་
བྱེད། །དེ་ལ་སྐྱུག་པོ་མས་ཆགས་ཞེས་བྱར་འདོད། །

The cold-natured conditions develop as follows: when mucus accumulated in the functional strength of fire-accompanying *rlung* and digestive *mkhris pa* is weakened. As a result, separation of the nutritional essence from waste substances does not take place, and the waste substances infiltrate into the liver. Failing to transform into bodily constituents, the vitiated bloods increase in the liver and overflow back into the stomach, as mentioned above. In this state, *bad kan smug po* is dominated by cold-natured *bad kan*, as it is caused by *ma zhu* (indigestion), and thus, it remains latent like a camouflaged fox. This condition is called *smug po mas chags*.

2.2 Условия холода. Употребление трудноперевариваемой и несовместимой пищи ведёт к мажува (*ma zhu ba*) в желудке, от чего увеличивается слизь, а сопровождающий огонь лунг (*me mnyam rlung*) и переваривающая трипа (*'ju byed mkhris pa*) теряют силу. Из-за этого чистая и осадочная части попадают в печень не разделёнными и не преобразуются в ткани тела и плохая кровь заполняет печень. Переливаясь, она проникает в желудок как описано выше. В этом случае, поскольку оно спровоцировано мажува, то преобладает бекен и холод и мугпо прячется как притаившаяся лиса. Это называется «мугпо, проникший снизу» (*smug po mas chags*).

སྐྱུག་པོའི་གནས་ལ་རང་གནས་གཞན་གནས་གཉིས། །

The location of *bad kan smug po* is of two types: primary and secondary.

3. Места мугпо бывают двух типов: собственные и чужие.

རང་གནས་པོ་མཆིན་རྒྱུ་ལོང་རྣམ་པ་བཞི། རོ་བར་གནས་པས་བད་ཀན་ནད་དང་འདྲ། །མཆིན་པར་གནས་པས་ཐག་གི་
ནད་དང་འདྲ། །རྒྱ་མར་གནས་པས་མཐོས་པའི་ནད་དང་འདྲ། །ལོང་དུ་སྤང་བས་རྒྱུ་གི་ནད་དང་འདྲ། །

The four primary locations of *bad kan smug po* are the stomach, liver, small intestine, and large intestine. When *bad kan smug po* is located in the stomach, it resembles a *bad kan* disorder; similarly, when located in the liver, it resembles a blood disorder, in the small intestine, a *mkhris pa* disorder, and in the large intestine, a *rlung* disorder.

3.1 Собственных мест четыре: желудок, печень, тонкая и толстая кишки.

Располагаясь в желудке [мугпо] подобен болезни бекен, в печени — болезни крови, в тонкой кишке — болезни трипа, опустившийся в толстую кишку — похож на болезнь лунг.

གནས་གཞན་བྱེད་ལ་བྱི་ནང་རྣམ་པ་གཉིས། །བྱི་གནས་ཤར་རྒྱས་ལྷགས་གམ་ས་བདག་འདྲ། །རྩར་བྱེད་དུག་འདྲ་ཆོགས་
ལ་རྒྱུ་བྱར་བྱེད། །

The secondary locations are of two types: external and internal. In the external locations, when *bad kan smug po* develops in the muscle tissues and spreads to the skin, it resembles harmful influences inflicted by a *sa bdag*. When it spreads to the channels and adheres to the joints, it resembles poisoning and arthritis, respectively.

3.2 Рассеивание в чужие места бывает двух типов: во внешние и во внутренние. Внешние места: увеличение [мугпо] в мышцах и распространение по коже подобны [болезни, насланной] хозяевами местности - Сабдагами (*sa bdag*), разбегание по сосудам - похоже на отравление, [вхождение] в суставы - становится друмбу (*grum bu*).

ནང་གནས་སློབ་རྩ་མཆིན་ལམ་ཁག་ལ་ཞོན། སློབ་རྩ་རྫོང་ལ་ཆོགས་པ་མཁར་དུ་འདོད། །ཡར་ལ་མགོ་ལ་འཕྱར་བས་
མགོ་ནད་བྱེད། སློལ་སློལ་ནད་སླིང་ལ་སླིང་རྒྱུང་བྱེད། །མཆེར་པར་མཆེར་ནད་མཁལ་མར་མཁལ་ནད་བྱེད། །

In the internal locations, *bad kan smug po* moves with blood through the liver passageway toward the life channel. The life channel is akin to a secure fort, and the vertebrae are like ramparts around the fort. Movement of *bad kan smug po* toward the head causes head disorders, whereas movement to the lungs, heart, spleen and kidneys causes lung disorder, *rlung* disorder of the heart, spleen disorder, and kidney disorder, respectively.

Внутренние места. Из печени [мугпо] скачет верхом на крови по сосудам к согца (*srog rtsa*) - каналу жизни, который становится его крепостью, а позвоночник - крепостной стеной. Оттуда, поднимаясь клубами вверх, в голову - он даёт болезни головы; в лёгкие - лёгких; в сердце - лунг сердца; в селезёнку - болезни селезёнки; в почки - болезни почек.

སློབ་པོའི་དུས་གསུམ་དང་པོ་ཚ་བའི་དུས། །བར་དུ་ཚ་གང་འཐབ་པའི་དུས་ཡིན་ཏེ། །ཐ་མ་གང་བ་སླིང་ཆད་པ་དང་
གསུམ། །

Disease *bad kan smug po* has three phases: the hot phase is the initial stage, confrontation of the hot and cold phases in the middle stage, and the settled cold phase is the final stage.

4. Три стадии мугпо. Первая - стадия жара, средняя - стадия борьбы жара и холода, последняя - окончательного холода.

དང་པོ་སློབ་པོ་ཚ་བ་སླེས་པ་ལས། །ཁག་མཁལ་འཕེལ་བས་རྒྱས་ཏེ་ཚ་བའི་དུས། །གང་བ་སླེས་ན་དང་པོ་རང་གནས་
གས། །བར་དུ་ཁག་མཁལ་ཚ་ལ་བད་རྒྱུང་གང་། །དེ་དག་ཤེད་སློལ་ཚ་གང་འཐབ་པར་བྱེད། །ཐ་མར་ཁག་མཁལ་ཚ་
བའི་སློབ་པ་ཟད་ནས། །བད་རྒྱུང་རྒྱས་པས་གང་བར་འཕྱར་བ་ཡིན། །

In the initial stage, development of the disorder due to increased blood and *mkhris pa* arising from a hot disorder produces the hot phase of *bad kan smug po*. If a cold disorder develops in this phase, it initially remains latent in the primary location. In the middle stage, when the hot-natured blood and *mkhris pa*, and the cold-natured *bad kan*

and *rlung* equalize in strength, confrontation of the hot and cold natures takes place. In the final stage, the strength of *bad kan* and *rlung* increase due to a decrease in the strength of hot-natured blood and *mkhris pa*, leading to the development of cold disorder.

Вначале, при мугпо, порождённом жаром, кровь и трипа увеличены и болезнь развита - это стадия жара. Если мугпо порождается холодом, сначала он прячется на своем месте. В середине, силы жара трипа и крови и силы холода бекен и лунг выравниваются и начинается борьба между жаром и холодом. В конце, от того, что сила жара крови и трипа кончается, увеличиваются бекен и лунг и [болезнь] переходит в холод.

སླུག་པོའི་རིགས་ལ་བྱེད་རྒྱུ་འགྱུར་འདྲིལ་བཞི། །

Disease *bad kan smug po* is of four types: spread, advanced, stagnant, and rolled.

5. Видов мугпо четыре: рассеявшийся (*byer*), увеличившийся (*rgyas*), приготовившийся (*'gyings*) и свернувшийся (*'dril*).

བྱེད་ལ་སླུག་བྱེད་བ་དང་ནང་བྱེད་གཉིས། སླུག་པོ་རྒྱས་ལ་དོལ་དང་མ་དོལ་གཉིས། སླུག་པོ་འགྱུར་ལ་གའ་དང་མ་གའ་གཉིས། སླུག་པོ་འདྲིལ་ལ་གསར་དང་རྗེད་པ་གཉིས། །

Spread *bad kan smug po* is of two types: external and internal. Advanced *bad kan smug po* is of two types: erupted and unerupted. Stagnant *bad kan smug po* is of two types: hidden and unhidden. Rolled *bad kan smug po* is of two types: newly developed and chronic.

У рассеявшегося (*byer*) два [варианта]: наружу и вовнутрь; у увеличившегося мугпо (*smug po rgyas*) тоже два: с прорывом (*rdol*) и без прорыва (*ma rdol*); у приготовившегося мугпо (*smug po 'gyings*) два: скрытый (*gab*) и нескрытый (*ma gab*); у свернувшегося мугпо (*smug po 'dril*) два: свежий и старый.

དེ་རྣམས་བརྟག་ཐབས་སྦྱིད་བྱེ་བྲག་གཉིས། །

The methods for diagnosing *bad kan smug po* are of two types: general and specific.

6. Методов их распознавания два типа: общие и частные.

སྦྱིལ་ཚུ་རྣམས་ལོ་མ་དང་། །ཕན་གཞོན་བསྐྱེན་པའི་སློ་ནས་བརྟག་པ་བཞི། །

There are four general diagnostic methods, which are based on pulse and urine, signs and symptoms, 'leaves of three phases'² and beneficial and harmful effects of diet and lifestyle.

² Leaves of the three phases here refer to signs and symptoms exhibited at the three stages of the disorder.

6.1 Общих четыре: пульс и моча, симптомы, «листья» и исследование через то, что вредит и что помогает.

ཕྱི་ལོ་ལོ་བཟུང་སྒྲོམ་ཁེངས་ཀན་ཅུ་ཞེས། བྲང་བས་བསྐྱེད་ན་པལ་ཆེར་ཕྱ་ལ་གུད། །ཚུ་མདོག་སྐྱུག་དུགས་སྐ་ལ་རྩོག་མ་
ཅན། །ཡང་ན་དམར་སྐྱུག་ལྡང་ཡང་སྲིད་པ་ཡིན། །

In the pulse diagnosis, the pulse is bulky, full, and unclear under the middle finger. However, if the disorder is caused by cold conditions, the pulse is mainly thin and declining. The urine specimen is brown in color, foul smelling, concentrated, and turbid; it can also be reddish brown and green.

6.1.1 При обследовании пульса - он толстый (*sbom*), наполненный (*khengs*), в позиции кен слепой (*zhar*); если болезнь порождена холодом, - в основном тонкий (*phra*) и нечёткий (*rgud*). Моча бурого цвета, вонючая, густая, мутная или же красновато-коричневая, но может быть также и зеленоватой.

ན་ལུགས་པོ་མཆིན་ཁ་འཁོར་རོ་རྒྱབ་སྐྱུག་ལུས་སྤྱི་བྱིན་པ་མི་ཐེག་སྐལ་ཚོགས་ན། །དང་ག་མི་བདེ་ཁ་མངལ་ཉ་དྲི་
བོ། །བྲང་ཚ་སྐྱུག་སྐམ་བྱེད་ཅིང་སྐྱུག་པ་དཀའ། །སྐབས་སུ་ཁོང་ཚ་མགོ་དང་མིག་རུས་ན། །རྩལ་གང་རྗེས་ལ་སྲང་ཐབས་
ལྡང་བ་དང་། །དྲི་མ་སྐྱུག་ལ་སྐམ་ཞིང་ཤ་རིལ་འདྲ། །འགྲངས་ཀྱང་ན་ལ་སྐྱོགས་ཀྱང་ན་བ་དང་། །བྲང་ཡང་ན་ལ་དྲོས་
ཀྱང་ན་སྐམ་བྱེད། །དོན་མེད་ན་ལ་བྱས་པ་མེད་པར་དུག་ལས་ཆེར་སྐྱོན་དབྱིད་དུས་ན་ལྡང་བ་ཡིན། །

The signs and symptoms are as follows: pain around the region of the stomach and liver, simultaneous pain at the upper front and back, heaviness of the body, difficulty lifting the calves, vertebral pain, loss of appetite and taste, a lingering smell and taste of fish, heartburn, feeling of nausea but difficulty vomiting, intermittent burning sensation in the abdomen, headache, and pain in the eye orbits. In addition, abdominal cramps occur when the body cools down after sweating and the stools appear brown and dry, resembling deer droppings. The condition worsens on both a full and empty stomach, and on exposure to both warm and cold conditions; pain occurs without any apparent cause and is relieved without application of any remedy. The disorder commonly manifests during the autumn and spring seasons.

6.1.2 Состояние. Боли в области желудка и печени, совместные боли спереди и сзади, тяжесть в теле, ноги не поднимаются, болит позвоночник, теряется аппетит и вкус, во рту привкус и запах рыбы, изжога, тошнит, но рвоты нет, временами жжение во внутренностях, болят голова и глазницы. Если [больной], пропотев, остынет, поднимаются колики-лангтхаб (*glang thabs*). Стул бурый, сухой, похож на олений. Болит что на полный желудок, что на пустой; что от холодного, что от тёплого; беспричинно начинается и само собой проходит. В основном. болезнь поднимается осенью и весной.

འདི་ལ་དུས་ཀྱི་ལོ་མ་རྣམ་གསུམ་འབྱུང་། །དང་པོ་འཇུག་དུས་ཚུ་ཚོན་ཚུ་སྐྱུར་སྐྱུག་ལས་དུ་སྐྱོན་ནས་ལེར་པོ་རྒྱ་བཤལ་
སྐྱུག་ལེ་མར་རྒྱས་ནས་འབྲལ་རུལ་དུད་ལུར་སྐྱུག།

The disorder manifests in leaves of three phases. In the initial phase, the onset of the disorder causes warm and acidic reflux. In the middle phase, the condition ripens and causes yellowish or reddish vomitus. In the final phase, the disorder becomes fully developed and causes vomiting of stale blood and soot-like matter.

6.1.3 У этого [заболевания] есть три «листа» - фазы развития. Первый — фаза вхождения - будут рвота и отрыжка кислым. В середине — созревание - рвота желтоватая или как смывки шеллака. В конце — развитие - рвота разложившейся кровью цвета сажи.

གསར་ཐོག་འབྱུང་དང་གོ་ལོས་ཕྱི་སྲུངས་ཟན། །མར་རྩིང་ཁྲག་ཚོད་འབྱུང་མར་ར་ཤ་དང་། །གནག་ཤ་རུལ་སྲུངས་ཉ་ཕག་ཤ་
བེམ་དང་། །ཆང་སྐྱར་སྒོག་སྐྱུ་ལོ་མ་ལངས་ལ་སོགས། །སྐྱུ་མ་སྒྲིའི་ཟས་དང་བསིལ་དྲོད་དྲགས་པ་གཞོད། །གནའ་དགོ་བ་
ལང་ཤ་གསར་རྩིང་པའི་འབྱུ། །སྐན་མ་བ་ར་མཚོ་ལོ་དར་བ་དང་། །ཉ་ཤ་ཕག་ཤ་སོལ་བ་ལ་སོགས་པ། །ཟས་སྒོམ་ཡང་
རྩལ་བསིལ་དྲོད་སྒོམས་པ་འཕྲོད། །

Excessive intake of oily, heavy, and cool or warm-natured foods, such as freshly harvested grain, dough prepared from stale roasted wheat flour, aged butter, animal blood broth, seed oil, stale meat from goat and yak, putrid fish and pork, sour *chang*, with garlic, and unset curd, exacerbated the condition. Intake of light, rough, and moderate-natured food and drink, such as fresh meat from bharal, Tibetan gazelle and cow, aged grains, peas, curd and buttermilk from cow, goat and *zho* as well as fresh fish and pork, improves the condition.

6.1.4 Вредят зёрна свежего урожая, прокаленная пшеница, каши из старой муки, старое масло, кровяной суп, растительное масло, испорченное мясо коз и крупного рогатого скота, несвежая рыба и свинина, кислый чанг, чеснок, незрелый йогурт и подобные маслянистые, тяжёлые продукты и излишек прохладного или тёплого. А свежее мясо голубого барана (*gna'*), дзерена (*dgo ba*) и говядина, старое зерно, горох, йогурт и дарва (*dar ba*) из коровьего, козьего или хайнычьего молока, свежая рыба и свинина - то есть лёгкие и грубые продукты и напитки, уравновешенные по теплу и прохладе, будут подходить.

བྱི་བྲག་གནས་ས་ཡུལ་ལ་བརྟག་པ་དང་། །གནས་སྐབས་དུས་དང་ནད་རིགས་སྒོ་ནས་བརྟག།

The specific diagnosis is made on the basis of location, progressive phases, and the type of disorder.

6.2 Частные: исследование с точки зрения объекта - то есть места, стадии и вида болезни.

དང་པོ་གནས་ས་པོ་མཚན་རྒྱུ་ལོང་བཞི། །པོ་བར་གནས་ཚེ་སྐྱེག་སྐྱེག་ཐོས་རྗེས་ན། །འཇུ་དཀའ་ཆང་རྒན་ཆང་གསར་ཤི་
ཤ་གཞོད། །ཉ་ཅང་དྲོད་དྲགས་ཆུ་གང་དུས་ན་ལྗང་། །

First, the location of the disorder can be classified into four types: stomach, liver, small intestine, and the large intestine. If the disorder is located in the stomach, it causes

belching, vomiting, and pain after eating. Intake of indigestible foods, aged of fresh *chang*, and meat from dead animals exacerbates the condition, while exposure to extremely warm or cold and moist conditions triggers the disorder.

6.2.1Первое, места. Их четыре: желудок, печень, тонкая и толстая кишка. Когда [мугпо] располагается в желудке будут отрыжка, рвота, боли после еды; вредят трудноперевариваемое, старый и молодой чанг, мясо падали; [болезнь] поднимается в сезон сильной жары и в сезон холода и сырости.

མཚིན་པར་གནས་ཚེ་མཚིན་འི་རོ་རྒྱུ་ན། ཚིགས་པ་བཀན་ཞིང་མཉེས་ན་པན་སྐྱམ་བྱེད། །མེ་ཉི་དོད་བཅུད་ལུལ་སྐྱུར་
དག་ལས་ལྡང་། །མཚིན་པར་རྒྱས་ན་སྤྲ་ལིངས་སྐྱན་ལྟར་ན། །

If the disorder is located in the liver, it causes pain around the diaphragm and upper back. Relief is felt when the vertebrae are pressed and massaged. Exposure to the heat of fire and sun, and intake of warm and nutritious foods and rotten and sour foods aggravate the disorder. When the disorder intensifies in the liver, it makes the liver hard and engorged, triggering pain as if caused by *skran* (tumor).

Когда он располагается в печени — будут боли в диафрагме и в спине, а если позвоночник подвигать или помассировать, то становится легче. От огня и солнца, тёплого, питательного, испорченного и кислого [мугпо] поднимается. Когда он увеличивается в печени, она твердеет, наливается и болит, как при опухоли трен (*skran*).

རྒྱུ་མར་གནས་ཚེ་ན་ཞིང་འགྱུ་བ་དང་། །འདྲིལ་ནས་ན་ཞིང་མིག་དང་ཚུ་མདོག་སེར། །

When the disorder is located in the small intestine, it causes pain, a feeling of peristaltic movement, twisting pain, and yellow sclera and urine.

Когда [мугпо] расположен в тонкой кишке, там будут боли, болезненные движения и кручения; желтеют глаза и моча.

ལོང་དུ་གནས་ཚེ་སྐྱོ་འཁྲོག་ལུས་བ་དང་། །དགོང་དང་སྐྱུར་འཁུངས་དུས་ན་ལྷད་པར་སྐྱོ། །ལུས་རྒྱང་འི་ཆེ་དོད་འཕྲོད་
གང་བ་གཞོད། །

When the disorder is located in the large intestine, it causes abdominal distension and rumbling, particularly in the evening and after consuming sour drinks. There is foul smelling flatus, and the patient feels comfort with a warm conditions and discomfort with cold conditions.

Когда он расположен в толстой кишке, будет урчание и вздутие, которое особенно усиливается к вечеру и от кислых напитков, газы с сильным запахом, тёплое подходит, холодное вредит.

དུས་ཀྱི་བརྟག་པ་དང་པོ་ཚ་བའི་དུས། ཚ་གི་མས་ཚུ་མདོག་སྐྱུག་ལ་ངོ་རྒྱུ་ཆེ། རྩེ་སྐྱམ་གྲོང་ལ་ཁ་ཁ་དང་ག་
འགག་ལུས་སྐྱེ་གཉིད་ཆེ་གདོང་སྐྱུ་མིག་སྒྲིན་དམར། མཚོན་ངོ་རོ་རྒྱབ་གཉིས་སྐྱུག་ཅིང་གཟེར། བསོད་དང་མིག་
རུས་ན་ཞིང་མཚོག་མ་སྐྱེ། མེ་དང་ཉི་མས་ངོས་ཚོ་བྱང་པར་ན། རུལ་སྐྱུར་དུག་ཤུལ་རྗེས་ལ་ལྷང་བ་ཡིན། རྩེ་ཉིད་སྐྱུག་
པོའི་ཚ་བ་རྒྱས་ཞེས་བྱ། །

The diagnosis based on phases is as follows: first, the hot phase is characterized by a twisted pulse, brownish urine with strong odor and steam, a dry and inflexible tongue, a bitter taste in the mouth, loss of appetite, heaviness of the body, excessive sleep, an oily face, reddish sclera, simultaneous pain at the diaphragm and the corresponding area of the back, headache, pain in the eye orbits, and heaviness at the bregma. One feels pain especially when warmed by the fire and sun. the disorder is aggravated after consumption of putrid and sour foods, and engaging in strenuous exercise. This condition is called the developed hot disorder of *bad kan smug po*.

6.2.2 Диагностирование по времени. Первое, стадия жара. Пульс напряженный (*grims*), моча бурая с сильным испарением и запахом; язык сухой, жёсткий, горечь во рту, аппетита нет, в теле тяжесть, сильная сонливость, лицо маслянистое, белки глаз красные, в диафрагме и в спине совместные сильные боли, болят голова и глазницы, в темени тяжесть, а особенно болит, когда [больной] греется у огня и на солнце. [Болезнь] поднимается после испорченного и кислого, физической нагрузки. Это называется стадией развитого жара мугпо (*smug po'i tsha ba rgyas*).

འཐབ་པ་སྐྱུག་པོས་མཉམ་གནས་ལས་བགགས་པས། མཉམ་གནས་སྣོད་ཀྱི་ཚ་ནང་ཀུན་ཏུ་ལྷུགས། རྒྱང་ལྷག་པར་
འཕོར་ཚུར་འཕོར་འདེད་ཅིང་སྐྱེ། རུས་མེད་རྒྱན་དུ་བྱུག་ཆེ་སྐང་ཐབས་ལྷང་། ཉིན་མོ་རུང་བདེ་མཚན་མོ་རྒྱན་དུ་
ན། རྩོགས་ཤིང་དུགས་བྱས་དུས་ན་བདེ་སྐྱུ་བྱེད། ཤུ་ལྷུ་བགགས་པ་སྐྱུ་ལ་ཚ་རྣམས་རྒྱས། བསེལ་ངོད་ཟས་སྐྱུན་ཅིས་
ཀྱང་པན་གཞོད་རྒྱང་། འདི་ནི་སྐྱུག་པོ་འབྲུགས་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། བསོད་དཀའ་པལ་ཆེར་འཆི་བ་མང་བ་ཡིན། །

Then, in the confronting phase, *bad kan smug po* blocks the passage of fire-accompanying *rlung* and causes overflow of *rlung* into the channels of the vessel pain and irregular abdominal cramps. One feels slight comfort during daytime and persistent discomfort at night, whereas there is a feeling of relief when hungry and on application of compresses. The disorder also causes muscle wasting, dry skin, and prominent blood vessels. Neither cool-natured foods and medicine nor warm-natured ones improve or exacerbate the condition. This disorder is called 'disturbed *bad kan smug po*', and it is so intractable that it leads to death in most cases.

[В стадии] борьбы мугпо (*smug po 'thab pa*) перекрывает пути сопровождающего огонь [лунг] и он входит во все сосуды полых органов; кровь и лунг гоняются друг за другом туда-сюда и в произвольное время постоянно возникают сильные боли, лангтхаб (*glang thab*). Днём чуть лучше, а ночью болит всё время. На голодный желудок и после компрессов, кажется что легче. Мышцы уходят, кожа сохнет, выступают сосуды. Что от прохладного, что от тёплого в пище и лекарствах пользы и вреда мало. Это называется «возмущённый мугпо» (*smug po 'khrugs pa*), он излечиваются плохо, в большинстве случаев умирают.

ཐ་མར་ལུས་གང་ཉམ་ཚུང་བས་མི་འཇུ། སློག་སྐྱུག་འགྲངས་རྗེས་ན་ལ་འཁྲུ་ཡང་སྲིད། སློ་འཁྲོག་འགྲིང་ཞིང་ཚུ་དང་སེངས་སློག་གཞོན། །

The final phase of *bad kan smug po* is characterized by cooling of the body, weakness, indigestion, belching, vomiting, pain after a heavy meal with possible diarrhea, abdominal distension and rumbling, and stagnation of the disorder. Intake of water and *chang* residue exacerbates the condition.

И наконец — [стадия холода]: тело холодеет, слабость, пища не переваривается, отрыжка, рвота, как наелся - болит, но может быть и понос, вздутие, урчание, чувство переполнения, вредит вода и смывки чанга .

རིགས་ཀྱི་སློ་ནས་བརྟག་ན་བྱེར་བ་ནི། མགོ་དང་མིག་རྩས་ན་ཞིང་ལུས་ཀུན་བཅེ། ལུས་ལྗི་སྲིད་པ་སྐྱུར་ལ་ཤེད་ཉམ་འགྲི། མཚེན་དྲི་རོ་རྒྱབ་རྩེབ་ལོགས་གཟེར་ཞིང་འཁྲུག། སྐལ་ཚོགས་བརྗེས་ན་པན་སྐྱམ་བཤུལ་ཤ་འཕྲིག། ལྷུང་པ་ལྷག་བཅས་སྐྱུག་པོ་ལུ་བར་བྱེད། མཁལ་རྟེན་བརྗེས་སུ་ལོགས་གཟེར་བྱེན་ཉུ་ན། ཁངས་མེད་འཕོ་ཞིང་ན་ལ་སྐྱུག་སྐྱམ་བྱེད། །

The diagnosis based on type is follows: Spread *bad kan smug po* causes headache, pain in the eye orbits, whole body irritation, heaviness of the body, lthargy, loss of body strength, radiating pain around the diaphragm, upper back and rib cage, a sense of relief while pressing the vertebrae, a pulsating sensation at *bshul sha*, expectoration of maroon-colored sputum with blood, pain around the kidneys, waist, lateral thighs, joints and calves, unlocalized pain, and nausea.

6.2.3 Если диагностировать [мугпо] по видам, то, что касается рассеявшегося (*byer ba*): будут болеть голова и глазницы, непереносимость прикосновений по всему телу, тяжесть, апатия, слабость, сильные простреливающие боли в диафрагме, груди и спине, по ребрам, при разминании позвоночника кажется, что легче, мышцы вдоль позвоночника подрагивают, [больной] отхаркивает бурую, содержащую кровь, мокроту, болят поясница, пах, крупные суставы, икры ног, болезнь переменчива и неопределённа, тошнит.

ལྷུང་པར་མགོ་ལ་བྱེར་ན་མཚོག་མ་སྟེ། མིག་རྩས་ན་ཞིང་སྐྱ་ལྷག་མི་ཚོད་འཇོག་སྟོང་ལ་བྱེར་ན་སྐྱོ་འདར་སྟོང་མི་དགའ། གཞིད་མེད་ཆང་འཇུངས་དུས་ན་སྐྱེན་མི་བཟོད། སྟོད་རྒྱངས་དྲོད་བཅུད་མེ་བཅས་པན་སྐྱེད་མེད། སློར་བྱེར་རོ་རྒྱབ་ཚོ་སྐྱེ་དུས་རེ་ན། ལྷུང་པ་ལྷག་བཅས་སྐྱུག་ལས་ལུན་དུ་འབྱུང་། གཏར་སྐྱེན་སློ་བཅོས་སྐྱེད་མེད་དྲོད་བཅུད་གཞོན། མཚེར་པར་བྱེར་པ་གཡོན་གཟེར་དྲོས་ཚོ་ན། ཞི་འཁྲུན་བྱེད་ཅིང་གདོང་པ་སྐྱུག་པོར་འགོ། མཁལ་བྱེར་རྟེན་པ་འཕོར་ཞིང་རྟེན་པ་སྟེ། བརྗེས་སུ་མཁལ་རྩ་འཕྲིག་ཅིང་ཚུ་མདོག་དམར། བསམ་སེར་བྱེར་ན་པོ་མོའི་མཚན་མ་ནས། ལྷག་ནག་མི་ཚོད་རྒྱན་དུ་འབྱུངས་པ་ཡོད། །

Specifically, when the disorder spreads to the head, it causes heaviness at the bregma, pain in the eye orbits, and persistent nosebleeds. When the disorder spreads to the heart, it causes insanity, trembling, a feeling of detestation, insomnia, unbearable pain on drinking *chang*, and pressure exerted on the upper back. Treatment with warm-natured and nutritious remedies or moxibustion does not improve the condition. When the disorder spreads to the lungs, it causes a burning sensation, heaviness and lingering pain in the upper back, and expectoration of dark brownish sputum with blood

for a long period of time. Venesection and medicine for the lungs do not improve the condition and intake of warm and nutritious food worsens it. When the disorder spreads to the spleen, it causes pain at the left side of the body, nausea, groaning with pain, and brownish coloring of the face, with exacerbation of the condition on getting warm. When the disorder spreads to the kidneys, it causes pain around the waist, heaviness of the legs, a jerking sensation at the lateral thighs and kidney channels, and reddish urine. When the disorder spreads to *bsam se*, it causes persistent discharge of blood and pus from the genitals.

В частности, если [мугпо] рассеялся в голову — будут тяжесть в темени, боли в глазницах, беспрестанные носовые кровотечения. Если он рассеялся в сердце — помешательство, дрожь, уныние, сна нет, от питья чанга невыносимые боли, распирающие в верхней части груди, тёплое, питательное и прижигания не помогают. При рассеивании в лёгкие — в груди и спине горит, тяжесть, несильные боли, мокрота всё время рыже-бурая, с примесью крови; от кровопусканий и лекарств, направленных на лёгкие, улучшений нет, тёплое и питательное вредит. При рассеивании в селезёнку — колет в левом боку, от тепла сильнее, болевой кричит, лицо багровеет. При рассеивании в почки — опоясывающие боли в пояснице, ноги тяжёлые, подрагивания в паху и в каналах почек, моча краснеет. Если рассеялся в самсеу — будут беспрестанные гнойные или кровянистые мажущие выделения из половых органов мужчин и женщин.

ཤ་སྤྱགས་ལ་བྱེར་གོ་ལེར་ཚ་ཞིང་ན། །རྩུབ་བྱེར་ཅ་རྒྱས་མདོག་ནག་སྤིད་ཅིང་སྤངས། །ཚིགས་བྱེར་བརྒྱུང་བསྐྱུམ་དཀའ་
ཞིང་ཚིགས་མགོ་སློམ། །སྤྱི་ཞིང་དྲོད་ཆེ་བརྩུང་གཞོན་གྲུམ་རྟགས་ན། །མཁར་བྱེར་ཚིགས་པའི་རྒྱུད་ན་བཤུལ་ཤ་
འཕྲིག །ཁ་བྱེར་མནན་བཅོམ་བཀའ་ན་པན་སྐྱུམ་བྱེད། །

When the disorder spreads to the muscle tissues and skin, it causes an unlocalized burning sensation and pain. When the disorder spreads to the channels, it causes dilation, darkening, numbness, and swelling of the channels. When the disorder spreads to the joints, it causes difficulty in extension and flexion, swelling of the joints, and heaviness of the body. Intake of extremely warm and nutritious foods exacerbated the condition. It also shows symptoms similar to those of arthritis. When the disorder spreads to the vertebral column, it causes spinal pain, a jerking sensation at *bshul sha*, and a sense of relief when the opened vertebrae are pressed and squeezed or extended.

При рассеивании в мышцах и коже — будут нелокализованное жжение и боли. При расссеивании в сосуды — они разбухают, темнеют, немеют и отекают. При рассеивании в суставы — их трудно сгибать и разгибать, головки суставов утолщаются, тяжесть [в теле], слишком тёплое и питательное вредят, симптомы как при друмбу (*grum bu*). При рассеивании в крепость [позвоночника] — боли по ходу позвоночного столба, подрагивают мышцы вдоль него, [суставы позвонков] раскрыты, если на них надавить, сжать или подвигать, возникает чувство облегчения.

དེ་ལྟར་བྱེར་རྟགས་སྣ་ཚོ་གསལ་ཅི་འདྲ་ཡང་། །མདོར་ན་ཕོ་མཚེན་ནད་དང་བསྐྱོད་ས་པས་ཤེས། །རེ་མོས་ན་འམ་ལྔར་དུས་
ཕོ་མཚེན་ན། །ཕྱིས་གཞན་ནད་བྱུང་ལྔར་ནད་མེད་ན་ངེས། །

In brief, no matter how many different signs and symptoms of spread nature there may be, *bad kan smug po* can be identified based on its concurrent presence with disorders of the stomach and liver. Disease *bad kan smug po* can be confirmed if the above described spread disorder alternates with the appearance of stomach and liver disorders, or if stomach and liver disorders develop first, but later disappear, thus revealing the nature of the spread disorder.

Таким образом, какими бы разнообразными ни были симптомы рассеявшегося (*byer*) [мугпо], в целом, знайте, что он сопровождается болезнями желудка и печени. Если они чередуются или сначала болели желудок и печень, а потом возникло другое заболевание, а первые прошли, то это наверняка он.

སྐྱུག་པོ་རྒྱས་ལ་རྡོལ་དང་མ་རྡོལ་གཉིས། །

Developed *bad kan smug po* is of two types: unerupted and erupted.

У увеличившегося мугпо (*smug po rgyas*) два вида: с прорывом (*rdol ba*) и без (*ma rdol*).

མ་རྡོལ་སྐྱུག་པོའི་ཐག་ཚད་རྒྱས་པའི་རྟགས། །དང་པོ་ཚ་བའི་དུས་ཀྱི་སྐབས་སུ་བསྟན། །

Unerupted *bad kan smug po* refers to an increase in the intensity of the blood and hot disorder of *bad kan smug po*. The signs and symptoms are those revealed in the description of the hot phase.

У мугпо без прорыва (*smug po ma rdol*) будут признаки развитого жара крови, они описаны там, где первая стадия жара [мугпо].

ཤིན་དུ་རྒྱས་ན་ཐག་ཅུལ་རྡོལ་འགྱུར་ཏེ། །དེ་ཡང་མ་ལུའི་གནས་རྒྱས་དུང་ལུ་སྐྱུག་ །ལུ་བའི་གནས་སུ་རྒྱས་ན་ཐག་ནག་
འཕྲ། །བར་དུ་རྒྱས་ན་གཉིས་ཀར་རྡོལ་བར་འགྱུར། །

When the disorder intensifies exceedingly, there is vitiation of the blood and internal bleeding. Development of the disorder in the undigested site causes sooty vomiting, whereas development in the digested site causes blackish bloody diarrhea. Development of the disorder between the digested and undigested sites causes both vomiting and diarrhea.

Если [мугпо] сильно увеличился, кровь портится и случается прорыв. Если он увеличился в зоне непереваренной пищи — будет рвота [массама] цвета сажи, а если в зоне переваренной пищи — диарея тёмной кровью. Если же мугпо увеличился посередине, прорыв возможен в обе стороны.

གྲུབ་ལྷན་གཉིས་པོ་གང་དུ་དོལ་གྱུར་ཀྱང་། །དེ་ལ་ཁྲག་ལམ་ཚད་དང་མ་ཚད་གཉིས། །དོ་བོ་ཟད་དང་རྣམ་པ་གསུམ་དུ་
འགྱུར། །

Eruption of *bad kan smug po* through either the upper or lower route is of three types: controlled bleeding, uncontrolled bleeding, the blood depletion.

Любой из описанных выше вариантов прорыва и вверх и вниз может протекать в трёх вариантах: «путь крови пресечён» (*khrag lam chod*), «не пресечён» (*khrag lam ma chod*), «сущностное истощение» (*ngo bo zad*).

ལམ་ཚད་བྱངས་ཁྲག་མ་ཤོར་ནད་ཁྲག་ཐོན། །བྱུག་མེད་ལྷན་ཡང་དང་ག་བདེ་ན་འཚོ། །ཁྲག་ལམ་མ་ཚད་མང་དུ་སྐྱུགས་
ཁྲག་རྗེས། །ཁྲག་ནག་དུད་ཁུ་མ་ཟད་བདེ་སྟོབས་མེད། །དང་ག་འགགས་ན་ཕལ་ཆེར་གསོ་བ་དཀའ། །

In the controlled bleeding type, unhealthy blood is expelled without a loss of healthy blood. If there is an absence of pain, a light body feeling, and a good appetite, one will survive. In uncontrolled bleeding, if there is persistent discharge of soot-like blood, and a loss of strength and appetite after excessive vomiting and diarrhea, it indicated a condition that is difficult to treat in most cases.

Когда «путь [крови] пресечён», здоровая кровь не теряется, а выходит кровь болезни. Если болей нет, в теле лёгкость, аппетит хороший, [больной] поправится. Когда «путь крови не пресечён», если после многократной рвоты или диареи чёрная кровь похожая на сажу не останавливается, сил нет, аппетит пропадает, как правило, вылечить сложно.

དོ་བོ་ཟད་པ་ཕལ་ཆེར་བྱངས་ཁྲག་ཤོར། །ཁྱུ་དམར་ལྷ་བ་ཆེ་ལ་ཚ་སྟོང་རྒྱག་། །སྒོ་སྟང་མི་བདེ་དབྱགས་འདེག་སྐྱ་འདབ་
འདར། །ལྷེ་མཚུ་མེན་མོའི་བཀྲག་ཤོར་གདོང་པ་སེར། །སྟེ་ཚ་སྐྱུག་ཅིང་བོལ་གོང་ཅུང་ཟད་གཡོ། །སྟོམ་དང་ཆེ་ལ་སྟོང་ལ་
གང་མོ་འདོད། །ཕལ་ཆེར་འཆི་ལ་འཚོ་བ་འགའ་འབྱུང་སྟིད། །

In blood depletion, there is mainly a loss of healthy blood. In this case, there is reddish urine with large bubbles, an empty and fast pulse, heart and lung discomfort, breathlessness, trembling of the hair, loss of luster of the tongue, lips and nails, a pale face, strong pulsations at the carotid arteries, mild swelling of the dorsal parts of the feet, extreme thirst, and a craving for cold things. Very few may survive, whereas most patients succumb to death from this condition.

При «сущностном истощении» как правило теряется здоровая кровь: моча красная, пузыри большие, пульс пустой (*stong*), бегущий (*rgyug*), дискомфорт в лёгких и сердце, дыхание поверхностное, волосы дрожат, язык, губы и ногти утрачивают блеск, лицо желтоватое, сильно бьются сосуды на шее, слегка отекают щиколотки, жажда сильная, душе хочется холодного. В большинстве таких случаев [больные] умирают, хотя некоторые могут выздороветь.

སྐྱུག་པོ་འགྱིངས་ལ་གཁུ་དང་མ་གཁུ་གཉིས། །མ་གཁུ་རྟགས་དང་བཙོས་ཐབས་སྦྱི་དང་འདྲ། །

Stagnant *bad kan smug po* is of two types: hidden and unhidden. The signs and symptoms of unhidden *bad kan smug po* and its treatment methods are similar to those of general *bad kan smug po*.

У приготовившегося мугпо (*smug po 'gyings*) есть два варианта: скрытый (*gab*) и не скрытый (*ma gab*). У не скрытого (*ma gab*) симптомы и методы лечения подобны общим.

གང་བས་མགོ་བྱེབས་སྣོད་ཚད་གཅིག་པ་ནི། །ཚ་རྒྱུད་ཕྲ་ལ་བྱིང་ཞིང་ཚུ་མདོག་ལྡང་། །ལྷུ་མེ་སྦྱིད་པ་སྦྱར་ལ་དང་ག་
འགྲིབ། །མཚན་དྲི་རོ་རྒྱབ་ན་ཞིང་སླེག་པ་འབྱུང་། །ལ་དྲི་མངལ་ལ་སྦྱགས་ན་ཕན་སྟམ་བྱེད། །རྩལ་གང་ལོ་དར་གང་རྗེས་
སྤང་ཐབས་ལྡང་། །ཟས་དང་སྦྱོད་ལམ་དྲོ་ན་བདེ་བར་མངོན། །འཇུ་དཀའ་ཕོ་བ་འཚོང་ལ་དྲི་མ་སྐྱམ། །

Hidden *bad kan smug po* is a condition in which hot disorders of the vessel organs are enveloped by cold conditions. It causes a thin and sunken pulse, greenish urine, heaviness of the body, lethargy, loss of appetite, pain around the diaphragm and upper back, belching, halitosis, loss of the sense of taste, and a sensation of relief after vomiting. Hidden *bad kan smug po* also causes abdominal cramps when the body cools down due to perspiration, on exposure to cold conditions or on intake of curd and buttermilk, a feeling of comfort after adopting a warm-natured diet and lifestyle, difficult digestion, bloating of the stomach, and dry stools.

Что касается скрытого [мугпо] (*gab*), когда холод «закрывает ему голову» и жар прячется в полых органах, пульс будет тонким (*'phra*), глубоким (*bying*), моча зеленоватого цвета, в теле тяжесть, апатия, аппетит притуплённый, болят диафрагма и спина, возникает отрыжка, вкусы и запахи слышатся плохо, после рвоты - чувство облегчения. После охлаждения от потения, холодного йогурта и дарва – схватывают колики - лангтхаб (*glang thabs*), а от тёплого в питании и образе жизни явно лучше. Трудноперевариваемое вызывает чувство переполнения желудка, сушит кал.

སྦྱག་པོ་སྐྱན་དུ་འདྲིལ་ན་མཚན་པ་དང་། །མཚར་པ་ཕོ་ལོང་རྒྱ་མའི་གནས་སུ་འབྱུང་། །སྲ་འདྲིལ་གཟེར་ཞིང་ན་ལ་
མནན་ན་འཕམ། །གནས་དེ་ཚ་ཞིང་སྟོབས་འཛད་དང་ག་འགག། །ཚ་རྒྱུད་ཕྲ་མགྲོགས་ཚུ་མདོག་དམར་བར་
འོང་། །གསར་དུས་ཆགས་མོད་མཚན་པ་ལྟ་བུར་གཉན། །རྗེས་ཤིང་རུལ་ནས་གསོ་བར་སྦྱ་བ་ཡིན། །འདྲིལ་བ་ཟགས་ན་
གདོང་དང་རྐང་བོལ་གཡོ། །གསུས་པ་སྦྱི་ལྗེར་གསུས་པའི་ཚ་རྒྱུ་མི་འཚོ་སྤང་། །ཅི་
བྱིར་སྐྱན་རོ་བཤེག་ཚད་ཚུ་རུ་གསོག། །བསྐྱམས་པས་མི་སྐྱོམས་རྒྱུ་ལས་འཛག་པ་ཡིན། །

When *bad kan smug po* rolls into *skran* (tumor), it forms in the liver, spleen, stomach, small intestine, and large intestine. There will be formation of a hard mass, sharp pain, a jerking sensation when pressed, a burning sensation at the affected location, a loss of physical strength and appetite, a thin and fast pulse, and reddish urine. When it is newly-developed, the tumor seems severe, like a liver disorder, and when it becomes chronic and necrotic, it is easily curable. When the tumor leaks, it leads to hot-natured ascites, causing swelling of the face and dorsal parts of the feet, abdominal heaviness, and bulging with prominent blood vessels. In this case, treatments should be avoided as survival is impossible. This is because whensoever *skran* (tumor) is disintegrated, it

leads to accumulation of ascitic fluid, which will not dry even with medication, but will continue to accumulate from the cause.

Когда мугпо сворачивается (*smug po 'dril*) в опухоль трен (*skran*), это случается в печени, селезёнке, желудке, толстой и тонкой кишках. Такие образования твёрдые, болезненные, при нажиме пульсируют. В поражённых местах будут жжение, силы уходят, аппетит пропадает, пульс тонкий (*phra*) и быстрый (*mgyogs*), моча красноватая. В свежем состоянии, как только появились, они опасны, как [болезни] печени, а когда застареют и начнут разрушаться, лечатся легко. Если образование начнет протекать, то опухают лицо и щиколотки, живот тяжелеет и выпячивается, покрывается сетью сосудов — то есть просачивающийся мугпо переходит в горячий мучху (*dmu chu*). Такой [больной] не выживет, нужно отказываться, потому что когда остатки опухоли разрушаются, то накапливаются в виде жидкости, которую и высушивающие средства не берут, она продолжает сочиться из своего первоисточника.

ཁོང་ནད་པལ་ཆེར་སྐྱག་པོའི་རྒྱ་ཡིས་སྦྱིང། མི་མཁས་ཚོངས་པས་དུག་ཏུ་འཛིན་པ་ཡོད། ལ་ལས་ཚ་བ་ལ་ལས་གང་བར་
འཛིན། ལ་ལས་ས་བདག་གཏོན་དུ་འཛིན་པའང་ཡོད། ཇི་ཕྱིར་སྐྱག་པོའི་ནད་ལ་བྱ་ར་སྦྱིསས། །

Even though most metabolic disorders are attributable to the causative factors of *bad kan smug po*, some unwise physicians lacking a proper understanding of this disorder misdiagnose *bad kan smug po* as poisoning, hot disorder, cold disorder, or even as a harmful influence inflicted by a *sa bdag*. Therefore, one must be careful when diagnosing this disorder.

6.3 Внутренние болезни как правило возникают по причине мугпо. Несведующие по глупости принимают его за отравление, некоторые за жар, некоторые - за холод. Кто-то принимает его за негативные влияния сабдагов - хозяев местности. Поэтому с болезнями мугпо нужно быть настороже.

བཙེན་པོའི་ཐབས་ལ་སྦྱིང་དང་བྱེ་བྲག་གཉིས། །

The treatment methods are of two types: general and specific.

7 В методах лечения две [категории]: общие и частные.

སྦྱི་ལ་བཙེན་པོའི་ཐབས་ཟས་སྦྱོང་སྦྱོན་དཔུང་བཞི། །

The general treatment method is of four types: diet, lifestyle, medicine, and external therapy.

7.1 В общих - четыре метода лечения: питание, образ жизни, лекарства и процедуры.

དང་པོ་ཟས་སྲོད་སྒོ་ནས་བཙམ་བ་ནི། །ཉ་དང་ཕག་པ་ག་མའི་ཤ་གསར་དང་། །མཛོ་ཡི་ཞོ་དར་གནའ་དགོ་བ་ལང་
ཤ། །སྐུ་མ་ཇ་དང་བསྐོལ་གང་ཚུ་ལ་སོགས། །སླུག་པོ་ཚ་བ་རྒྱས་པའི་ཟས་སྲུ་བཤད། །དྲོད་བཅུད་དག་ཤུལ་ཀུན་ཏུ་སྤང་
བར་བྱ། །

7.1.1 First, to treat through diet and lifestyle, administer foods such as fresh meat from one-year-old fish and pig, curd and buttermilk made from *zho* milk, meat from bharal, Tibetan gazelle and cow, peas, tea, and cooled boiled water to treat the developed hot disorder of *bad kan smug po*. Always avoid warm-natured and nutritious foods, and strenuous activities.

Первое, лечение питанием и образом жизни. Свежая качественная рыба и свинина, йогурт и дарва из молока хайныка, мясо голубого барана, дзерена, говядина, горох, чай, охлажденный кипяток - рекомендуется в пищу в фазе развитого жара мугпо. Нужно полностью избегать тёплого, питательного и физического напряжения.

གཙང་ཉ་ཚོད་གཡག་ཤ་དང་ལུག་ཤ་གསར། །གསར་འཇམ་སྐམ་སའི་ཟན་དྲོན་ལ་སོགས་པ། །སླུག་པོ་གང་རྒྱུན་གཤམ་
པའི་ཟས་སྲུ་བཤད། །འཇུ་དཀའ་སྡེ་བའི་ཉན་གཉིད་གང་བ་སྤང་། །རླུ་མེད་དྲོ་སར་རྩལ་མ་ཐོན་ཚམ་བཅག །

To treat hidden *bad kan smug po* caused by cold conditions, recommend a diet including river fish, meat from wild yak, fresh mutton, light fresh *chang*, and warm dough prepared from dry land grains. Avoid foods that are indigestible and heavy and cool in nature, and refrain from sleeping during the day and exposure to cold. Recommend physical exercises in a warm, dry place until perspiration begins.

Речная рыба, мясо дикого яка, свежая баранина, молодой чанг, каши из зерна, [выращенного] в сухой местности и так далее - рекомендуется в пищу при мугпо холодного происхождения и скрытом [мугпо]. Нужно избегать трудноперевариваемого, тяжёлого, прохладного, дневного сна и холода, а [напротив] трудиться до потения в несыром, тёплом месте.

སྐྱུ་གྲིས་བཙམ་བ་ཅི་དོ་སྒོ་དང་གསུམ། །

Treatment through medicine is of three types: *rtsi sman*, stones and herbs.

7.1.2 Терапия лекарствами. Здесь три [категории - составы из] ароматических субстанций, камней, трав.

ཅི་སྐྱུར་ཨ་རུ་བྲག་ལུན་འདུ་བ་སྒྲོམས། །རྩུ་གང་གུར་ཀུམ་སྒོ་མཆིན་ལ་གཞོན་ཡིན། །སེ་འབྲུ་བསེ་ཡབ་སྐར་བུ་ལུ་སྲུ་
དང་། །མ་རུ་ལྷུ་ལ་བི་བི་ལིང་དང་བདུན། །བད་ཀན་ཚ་བ་འཛོམས་པའི་གཉེན་པོ་ཡིན། །ཉིག་ཏུ་བ་ཤ་ཀ་ཡིས་བྲག་
མཁྲིས་གསོད། །ཚ་སྒོ་བས་ཆེ་ན་གི་སྤོ་ཚན་དན་བསྐྱུན། །གང་བ་ཆེ་ན་ད་ལེས་སྒྲེ་གཤེར་བསྐྱུན། །སྒོད་སྤང་བར་གནས་བུར་
དཀར་སྤང་ཅིས་བསྐྱུར། །སླུག་པོ་མ་ལུས་འཛོམས་པའི་སྐྱི་སྐྱུན་ཡིན། །བྲུད་པར་སླུག་པོ་ཚ་བ་རྒྱས་ལ་བསྐྲགས། །

Compound *rtsi sbyor* consists of *a ru ra* and *brag zhun* to balance all *nyes pa*, with supplementation of *cu gang* for the lungs and *gur kum* for the liver. Use *gnyen po* compound prepared from *se 'bru, bse yab, star bu, 'u su, ma nu, utpal* and *pi pi ling* to eliminate hot *bad kan* disorders, and use *tig ta* and *ba sha ka* to eliminate blood and *mkhris pa* disorders. When the condition is dominated by a hot disorder, add *gi wam* and *tsan dan*, and when it is dominated by a cold disorder, add *da lis* and *sge gsher*. Use *bur dkar* (white jaggery) when the disorder is located in the lower body, white sugar when it is located in the middle part of the body, and *sbrang rtsi* (honey) when it is located in the upper body. Compound *rtsi sman* is a common medicine that eliminates all types of *bad kan smug po* and is especially effective for treating the developed hot disorder of *bad kan smug po*.

Состав из ароматических субстанций (*rtsi sbyor*): *a ru ra* и *brag zhun* выравнивают созидающие начала (*'du ba*); *cu gang* и *gur kum* - добавки для лёгких и печени; семёрка *se 'bru, bse yab, star bu, 'u su, ma nu, utpal* и *pi pi ling* - средства, подавляющие жар бекен; *tig ta* и *ba sha ka* убирают трипа и кровь. Если сила жара больше — нужно добавить *ghi waM* и *tsan dan*; если сила холода больше — *da lis* и *sge gsher*. В зависимости от места [болезни] — в верхней части тела, нижней или средней — направлять бурамом, сахаром или мёдом. Это — общее лекарство, без остатка разрушающее мугпо, в особенности рекомендуется в стадии его развитого жара.

རྩོ་སྦྱོར་གངས་ཐིག་ཨ་རུ་བྲག་འཁྱུ་རྒྱལ། །བཅུ་མོ་བ་ཤ་ཀ་དང་རེ་སྟོན་པ། །ཅོང་ཞི་སྤྲི་ལ་སྟོན་པོ་གཞིན་པོ་(མ་རུ་ལུ་
སུ་ལྟར་བུ་)གསུམ། །སྤྱི་པོ་མ་ལུས་གསོ་བའི་སྦྱི་སྟོན་ཡིན། །

With regard to stone medicinal compounds, a common medicine for treating all kinds of *bad kan smug po* is prepared from the king-like *gangs thig*, *a ru ra* and *brag zhun*, the queen-like *ba sha ka* and *re skon*, the prince-like *cong zhi*, and the minister-like three remedies (*ma nu, 'u su* and *star bu*).

Составы из камней (*rdo sbyor*): *gangs thigs, a ru ra* и *brag zhun* — царь, *ba sha ka* и *re skon* — царица, *cong zhi* — царевич, *gnyen po gsum* (три средства: *ma nu, 'u su, star bu*) – министры. Это общее лекарство, исцеляющее мугпо без остатка.

རྩོ་ཏི་ཨ་ག་རུ་དང་ཅན་དན་བསྟན། །སྤྱི་པོ་སྟོང་དང་སྟོན་རྩེ་བྱེར་བ་འཛོམས། །གི་མི་ཅན་དན་དཀར་པོ་བསེལ་
གསུམ་བསྟན། །སྤྱི་པོ་གསར་དུས་ཚ་བ་རྒྱས་པ་སེལ། །ཅུ་གང་རྒྱན་འབྲུམ་ཤིང་མངར་དོམ་མཁྲིས་བསྟན། །སྤྱི་པོ་སྟོ་ལ་
བྱེར་བ་འཛོམས་པར་བྱེད། །འོང་ང་དོམ་མཁྲིས་གསེར་གྱི་མེ་ཏོག་བསྟན། །སྤྱི་པོ་ཚ་བ་སྟོན་དུ་གཤམ་པ་འཛོམས། །ལུ་བུ་
པག་ཐུག་སྦྱིར་པའི་བར་ཤུན་བསྟན། །རྩོ་ཚོགས་བྱེར་བ་དུག་དང་འདྲ་བ་འཛོམས། །རྒྱ་སྦྱིགས་པུ་ཤེལ་འབྲས་ཡོས་གྱེན་
དོལ་གཅོད། །ད་ཏིག་བྱ་རྩེ་དུག་ལུང་ལུང་རལ་སྟོན། །ལྟར་བུ་རྒྱུ་ཚ་སྦྱུ་ཤས་འདྲིལ་བ་འཛིག །ད་ལེས་སེལ་བྱ་དོད་
སྟོན་གཤམ་པ་སེལ། །སྟོན་རྟ་ཀ་ར་བུ་རམ་སྤང་རྩེས་བསྟུར། །འདུས་ནད་གསོ་དཀའ་སྤྱི་པོ་འཛོམས་པའི་མཚན། །

Addition of *dza ti, a ga ru,* and *tsan dan* eliminates *bad kan smug po* that has spread to the heart and the life channel. Addition of *gi wam, tsan dan dkar po,* and *bsil gsum* (three cool medicines) cures the increased hot nature of *bad kan smug po* at its initial stage. Addition of *cu gang, rgun 'brum, shing mngar,* and *dom mkhris* (bear bile)

eliminates *bad kan smug po* that has spread to the lungs. Addition of *bong nga*, *dom mkhris* (bear bile), and *gser gyi me tog* eliminates hot-natured *bad kan smug po* that has hidden in the vessel organs. Addition of *ldum bu*, *phag khrag* (pig blood), and *skyer pa* steam cortex eliminates *bad kan smug po* that has spread to the channels and joints, resembling poisoning. Remedies *rgya skyegs*, *pu shel rtse*, and roasted rice stops eruption of *bad kan smug po* through the upper route. Remedies *da trig*, *bya rkang* and *dug mo nyung* stops eruption of *bad kan smug po* through the lower route. Remedies *star bu*, *rgyam tshwa*, *sbrul sha* (snake meat) disintegrates rolled *bad kan smug po*. Remedies *da lis*, *se 'bru*, *drod sman* cures hidden *bad kan smug po*. Use *ka ra* (white sugar), *bu ram* (jaggery), and *sbrang rtsi* (honey) as medicinal vehicles to direct the medicinal compounds. These compounds are effective in eliminating *bad kan smug po*, which is an intractable *'dus pa* disorder.

С добавлением *dzA ti*, *a ga ru* и *tsan dan* - разрушает мугпо, рассеявшийся в сердце и канал жизни согца (*srog rtsa*); с добавлением *gi waM*, *tsan dan dkar po* и *bsil gsum* (три прохладных) — устраняет мугпо в свежей стадии развитого жара; с добавлением *cu gang*, *rgun 'brum*, *shing mngar*, *dom mkhris* — убирает мугпо, рассеявшийся в лёгкие; с добавлением *bong nga*, *dom mkhris*, *gser gyi me tog* — разрушает жар мугпо, скрывшийся в полых органах; с добавлением *ldum bu*, *phag khrag*, *skyer ba'i bar shun* — разрушает похожий на отравление мугпо, рассеявшийся в сосудах и суставах; с *rgya skyegs*, *pu shel rtse* и прокалённым рисом - остановит прорыв вверх; с *da trig*, *bya rkang* и *dug nyung* — свяжет разрыв снизу; с *star bu*, *rgyam tshwa*, *sbrul sha* - разрушит свернувшийся; с *da lis*, *se 'bru*, *drod sman* («тёплое лекарство») - устраняет скрытый [мугпо]. Коньями, направляющими лекарство, будут сахар, бурам и мёд. [Такое лекарство] - прекрасно разрушает трудноизлечимую, сложную болезнь мугпо.

ལྷོ་ལྷོ་མི་ཡུལ་དང་ལྷོ་མང་དང་། ལོ་ཚོད་བར་ཤུན་སྟར་བྱ་ཡུང་བ་ལྟ། ལོང་མ་ཆ་བསྐྱེད་གཙོ་ཡིན་དེ་ཡི་འཁོར། །ད་
ལིས་ཤིང་ཚ་སྤྱལ་སྤེལ་ར་མཉེ་བ། ལྷོ་ཉེས་ཞིབ་བཏགས་ཀ་རས་ཏྟ་བྱས་ལ། ལོང་གང་ལྷོ་བསེལ་བས་འཕུལ་ལ་
བཏང་། ལྷོ་ལོ་ལྷོ་འཛོམས་ལྷོ་པར་འཐབ་བ་སེལ། །

With regard to herbal compounds, prepare a compound using *pri yangku*, *khur mang*, *se rdog* stem cortex, *star bu* and *yung ba* – each in a successively decreasing quantity – as the five principal ingredients. Add the retinue-like powdered *da lis*, *shing tsha*, *sug smel*, *ra mnye*, and *sle tres*, and *ka ra* (white sugar) as the medicinal vehicle. Administer the compound with cold water in the case of a hot-natured disorder and with boiled water in the case of a cold-natured disorder. This helps to cure all kinds of *bad kan smug po*, particularly the confronting state of *bad kan smug po*.

Составы из трав (*sngo sbyor*). Главным будет пятёрка из *pri yangku*, *khur mang*, *se rdog bar shun*, *star bu* и *yung ba*, где каждого предыдущего взято больше. Их свита — тонко измельчённые *da lis*, *shing tsha*, *sug smel*, *ra mnye* и *sle tres*, конём взять сахар. Давать, в зависимости от жара или холода, запивая холодной водой или кипятком. [Этот состав] разрушает любой мугпо, а в особенности борющийся.

ཚན་དན་ཅུ་གང་གུམ་མ་རུ་དང་། །འུ་སུ་ཀ་ར་སྐྱར་བ་ལྷག་པ་སྤྲད། །སྐྱུག་པོ་ལྷག་ཚད་རྒྱས་པ་སེལ་བར་བྱེད། །ཆ་
མ་ཉམ་བཞི་ཐང་ལྷག་སྤྲད་མོ་སྐྱེག་འཛོམས། །གུར་གུམ་དོམ་མཁྲིས་རྒྱ་སྐྱེགས་པུ་ཤེལ་ཅེ། །འབྲས་ཡོས་ཀ་ར་སྤྲད་གིས་
སྐྱུག་པ་གཙོད། །ཚོང་ཞི་རེ་སྐོན་ད་ཉིག་དུག་མོ་ཉུང་། །བྲི་ཡུ་རྒྱམས་འབྲས་བུག་ལ་བཏབ་སྟེ། །ལྷག་པ་སྤྲད་པས་བུར་དུ་
འབྲུ་བ་གཙོད། །འདུས་ནད་སྐྱུག་པོའི་གྲོང་ཁྱིར་འཛོམས་པར་བྱེད། །

Administer it alternating with a compound prepared from *tsan dan*, *cu gang*, *gur kum*, *ma nu*, and 'u su mixed with *ka ra* (white sugar) to cure the increased blood and hot disorder of *bad kan smug po*. Administer it alternating with compound *cha mnyam bzhi thang* to control abdominal distention and belching. A compound prepared from *gur kum*, *dom mkhris* (bear bile), *rgta skyegs*, *pu shel rtse*, and roasted rice mixed with *ka ra* (white sugar) and *sbrang* (honey) stops vomiting. A compound prepared by adding *cong zhi*, *re skon*, *da trig*, *dug mo nyung*, and *pri yangku* to rice porridge, when administered alternately, controls erupting of *bad kan smug po* through the lower route. These compounds help to annihilate the entire city of *bad kan smug po*.

Назначая спиной к спине с составом из *tsan dan*, *cu gang*, *gur kum*, *ma nu*, 'u su и сахара, он устраняет развитый жара крови из-за мугпо. Спиной к спине с отваром *cha mnyam bzhi thang* — убирает вздутие и отрыжку; с *gur kum*, *dom mkhris*, *rgya skyegs*, *pu shel rtse*, прокалённым рисом, сахаром и мёдом — прекращает рвоту; А спиной к спине с добавленным в рисовую кашу составом из *cong zhi*, *re skon*, *da trig*, *dug mo nyung* и *pri yangku* — остановит прорыв вниз, диарею. Так разрушают город сложной болезни мугпо.

མེ་ཉོག་དང་པོ་ལྷ་སྐྱར་སྐྱུག་དུས་སུ། །སེ་འབྲུ་མ་རུ་གུམ་བི་བི་ལིང་། །སྐྱུག་སྐེལ་ཚོང་ཞི་ཀ་རས་ཁ་སྤྲངས་
བཏང་། །ཡང་ན་སེ་འབྲུ་ལྷར་བུ་སྐྱུ་ཅ་ར། །ད་ཉིག་སྐྱེར་འབྲུ་ལྷ་རྒྱུ་བ་བཏང་། །

Treatments based on flower-like symptoms growing from the leaves of the three phases are as follows: at onset when there is acid reflux, administer a compound prepared from *se 'bru*, *ma nu*, *gur kum*, *pi pi ling*, *sug smel* and *cong zhi* with addition of *ka ra* (white sugar), or a compound prepared from *se 'bru*, *star bu*, *skyu ru ra*, *da trig*, *skyer pa* seeds, and *chu rkang*.

Во время первых цветочков [болезни] - кислой отрыжки, назначают *se 'bru*, *ma nu*, *gur kum*, *pi pi ling*, *sug smel* и *cong zhi*, в сопровождении сахара. Или состав из *se 'bru*, *star bu*, *skyu ru ra*, *da trig*, *skyer 'bru*, *chu rkang* с сахаром.

སེར་པོ་མཁྲིས་ཐབས་སྐྱུག་དུས་དུག་མོ་ཉུང་། །ཉིག་ཏེ་ཤིང་མངར་འུ་སུ་ཀ་ཀོ་ལ། །དོམ་མཁྲིས་ཀ་ར་སྐྱར་བས་ཞི་བར་
འགྱུར། །ཡང་ན་ཤིང་མངར་གསེར་གྱི་མེ་ཉོག་དང་། །ཉིག་ཏེ་སེ་འབྲུ་དམར་པོ་གསུམ་ཐང་དང་། །

When there is yellowish bilious reflux, administer a compound prepared from *dug mo nyung*, *tig ta*, *shing mngar*, 'u su, *ka ko la*, *dom mkhris* (bear bile), and *ka ra* (white sugar), or a decoction prepared from *shing mngar*, *gser gyi me tog*, *tig ta*, *se 'bru* and *dmar po gsum* (three red medicines) to pacify it.

Во время [появления] жёлтой желчной рвоты, её успокаивает состав из *dug nyung*, *tig ta*, *shing mngar*, *'u su*, *ka ko la* и *dom mkhris* с сахаром. Или отвар из *shing mngar*, *gser gyi me tog*, *tig ta*, *se 'bru* и *dmar po gsum* (три красных).

ཏྲུ་བཤལ་སྐྱུག་དུས་ཅན་དན་གུམ་དང་། ལུ་གང་ཉིག་ཏུ་ལྷུ་ལྷུ་བ་ལེ་ཀ། སྐྱུ་ཅུ་ར་དང་སྐྱེར་ཤུན་ཀ་ར་སྐྱར། ཏྲུ་སྐྱུག་ལུ་བས་འཕུལ་བཏང་ཞི་བར་བྱེད། །

When there is vomiting of reddish matter resembling the sap of *rgya*, prepare a compound from *tsan dan*, *gur kum*, *cu gang*, *tig ta*, *utpal*, *ba le ka*, *skyu ru ra*, *skyer shun* and *ka ra* (white sugar), and administer it with *rgya skyegs* decoction to pacify the disorder.

Во время [появления] розовой рвоты, её успокаивают, назначая состав из *tsan dan*, *gur kum*, *cu gang*, *tig ta*, *utpal*, *ba le ka*, *skyu ru ra*, *skyer shun* и сахара, запивать отваром *rgya skyegs*.

ལྷག་ཅུལ་དུད་ལུ་སྐྱུག་དུས་སེ་འབྱུ་དང་། བཙོད་དང་ལུ་སྐྱུག་སྐྱེལ་པི་པི་ལིང་། བསེ་ཡབ་ཤིང་མངར་དོམ་མཁྲིས་སྐྱར་སྐྱར་བཏང་། །

Finally, when there is vomiting of putrid blood and soot-like matter, administer a compound prepared from *se 'bru*, *btsod*, *'u su*, *sug smel*, *pi pi ling*, *bse yab*, *shing mngar*, *dom mkhris* (bear bile), and *sbrang* (honey).

Во время [появления] рвоты разложившейся кровью цвета сажи назначают состав из *se 'bru*, *btsod*, *'u su*, *sug smel*, *pi pi ling*, *bse yab*, *shing mngar*, *dom mkhris* и мёда.

དཔྱད་དུ་གཏར་ག་བཤལ་དང་མེ་བཙོལ་དུགས། གང་དགོས་ནད་ཀྱི་སྐབས་དང་སྐྱར་ཉི་བཙོས། །

Treatment through external therapies involves performing venesection, purgation, moxibustion or compresses, in accordance with the nature of the disorder.

7.1.3 Процедуры: кровопускание, послабление, прижигание и компрессы — применяют по ситуации с учётом стадии болезни.

དེ་ནས་བྱེ་བྲག་བཙོས་ཐབས་རྣམ་གསུམ་སྟེ། གནས་དང་དུས་དང་རིགས་དང་སྐྱར་ཉི་བཙོས། །

Thereafter, the specific treatment methods of the disorder involve three groups based on location, phase, and type.

7.2 Далее, три категории частных методов лечения: в соответствии с местом, стадией и видом.

དང་པོ་གནས་དང་སྐྱར་ཉེ་བཅས་པ་ནི། རོ་བར་གནས་ཚེ་བད་ཀན་གཙོ་བོར་བཅོས། དང་པོ་མ་རུ་བཞི་ཐང་གཏོང་བ་
བཟུགས། རྩི་མུན་སེ་འབྱུ་བཞི་དང་ལྷག་པ་སྣོད། །ཡང་ན་སེ་འབྱུ་བཞི་དང་གུར་ཀུམ་དང་། མ་རུ་ལུ་སུ་ལྷར་བུ་སྐྱར་ལ་
བཏང་། །

First, treatments based on location are as follows: when the disorder is located in the stomach, treat *bad kan* disorder primarily. Initially, it is recommended to administer *ma nu bzhi thang* and then alternate it with *se 'bru bzhi pa*, a common compound. Or administer a compound prepared by adding *gur kum*, *ma nu*, *'u su* and *star bu* to *se 'bru bzhi pa* compound.

7.2.1 Первое, лечение в соответствии с местом. Когда мугпо расположен в желудке, лечат главным образом бекен. Сначала рекомендуется назначить отвар *ma nu bzhi thang*, а затем спиной к спине с общим лекарством *se 'bru bzhi pa* .либо *se 'bru bzhi pa*, соединённый с *gur kum*, *ma nu*, *'u su* и *star bu*.

མཚེན་པར་གནས་ཚེ་ཐུག་ནད་གཙོ་བོར་བཅོས། དང་པོ་ཉིག་ཏུ་རྩ་རྩ་བ་ཤ་ག། མ་རུ་ལུ་ཤེལ་ཚེ་ཡི་བསྐོལ་གང་
བཏང་། རྩི་མ་གུར་ཀུམ་བདུན་དང་ལྷ་གང་བཟུང། རྩ་ཐུང་སྣོད་ཀ་ཐུག་ཚེད་སྐྱར་ལ་གཏར། རྩི་མ་གཏར་གྱིས་མ་ཞི་
དུར་བྱིད་དང་། རྟོང་ལེན་ཚེ་ལའི་རིལ་བུས་བྱངས་སྐྱར་སྐྱང་། །

When the disorder is located in the liver, treat blood disorder primarily. First, administer a cold decoction prepared from *tig ta*, *ru rta*, *ba sha ka*, *ma nu*, *pu shel rtse*, and powdered compounds of *gur kum bdun pa* and *cu gang brdyad pa*. venesect *ru thung* and *snod ka*, depending on the state of blood. If the powdered medicinal compounds and venesection fail to pacify the disorder, evacuate it with pills prepared from *dur byid*, *hong len*, and *tsha la* in accordance with the state of the bodily constituents.

Когда мугпо расположен в печени лечат главным образом болезни крови. Вначале назначают охлаждённый кипяченый отвар из *tig ta*, *ru rta*, *ba sha ka*, *ma nu* и *pu shel rtse*; порошки: *gur kum bdun*, *cu gang brgyad*. В соответствии с состоянием крови прокалывают [сосуды] *ru thung* и *snod ka*. Если порошки и кровопускания не успокоили [болезнь], её вычищают пилюлями из *dur byid*, *hong len* и *tsha la*, в соответствии с [состоянием] тканей тела.

རྩུ་མར་གནས་ཚེ་མཁྱིས་པ་གཙོ་བོར་བཅོས། ཉིག་ཏུ་མ་རུ་དུག་ལྷང་བསྐོལ་གང་བཏང་། །ཡང་ན་ཨི་རྩུ་བཞི་ཐང་ཤེས་པ་
ཡིན། རྩི་མ་བྲག་ལུན་དུག་ལྷང་བོང་ང་དཀར། རྟོམ་མཁྱིས་མ་རུ་ལུ་སུ་ཨ་རུ་ར། ག་དུར་ཀ་ར་སྐྱར་བའི་བྱི་མ་
བཟུན། ཞི་བར་མ་རུས་གོང་ལྷར་བཤལ་གྱིས་སྐྱང་། །

When the disorder is located in the small intestine, treat *mkhris pa* primarily. Administer a cold decoction prepared from *tig ta*, *ma nu*, and *dug mo nyung* or recommend *indra bzhi thang*. Administer a medicinal powder prepared from *brag zhun*, *dug mo nyung*, *bong nga dkar po*, *dom mkhris* (bear bile), *ma nu*, *'u su*, *a ru ra*, *li ga dur*, and *ka ra* (white sugar). If this medication fails to pacify the disorder, evacuate it by purgation, as mentioned above.

Когда мугпо расположен в тонкой кишке лечат главным образом трипа. Назначают охлаждённый кипячёный отвар из *tig ta, ma nu* и *dug nyung* или отлично подойдёт отвар *iNDa bzhi thang*. Прибегают к порошку, состоящему из *brag zhun, dug nyung, bong nga dkar, dom mkhris, ma nu, 'u su, a ru ra* и *ga dur* в смеси с сахаром. Если они не смогли успокоить [болезнь], её вычищают слабительным как описано выше.

ལོང་དུ་གནས་ཆེ་རྒྱང་ཉིད་གཙོ་བོར་བཅོས། །དང་པོ་མ་རུ་བཞི་ཡི་བསྐྱེས་ཐང་བཏང་། །སེ་འབྲུ་ཚ་བ་གསུམ་དང་བཟང་
པོ་གསུམ། །ལུར་ཀུམ་ཤིང་ཚ་བེ་ར་ཨ་རུ་ར། །རྩུ་མ་ཚ་ལ་རུ་ཚ་དང་བུ་རམ་སྦྱར། །རྩུ་ཚན་འཕུལ་བས་སྦྱོ་འཁྲོག་ལོང་རྒྱང་
འཛོམས། །སྤོང་དུ་བྱུག་ཆེ་འགགས་ན་མས་འདྲིན་བྱ། །

When the disorder is located in the large intestine, treat *rlung* primarily. First, administer *manu bzhi thang*. Then administer a compound prepared from *se 'bru, tsha ba gsum* (three hot medicines), *bzang po gsum* (three superlative medicines), *gur kum, shing tsha, zi ra, a ru ra, rgyam tshwa, kha ru tshwa,* and *ka ra* (white sugar) and *bu ram* (jaggery) with hot boiled water to eliminate abdominal distention and rumbling, and *rlung* disorders of the large intestine. If there is sharp pain and obstruction in the lower part of the body, draw it out from the lower route.

Когда мугпо расположен в толстой кишке лечат главным образом лунг. Сначала назначают сгущённый отвар *ma nu bzhi thang*; состав из *se 'bru, tsha ba gsum* (три жгучих), *bzang po gsum* (три хороших), *gur kum, shing tsha, zi ra, a ru ra, rgyam tshwa, kha ru tshwa,* смешав с бурам, запивать горячей водой. Он снимает вздутие, урчание и лунг толстой кишки. При сильных болях внизу и задержках, нужно выводить их через низ.

སྦྱག་པོ་དུས་ཀྱིས་བཅོས་པ་ཚ་བའི་དུས། །རུ་རྟ་(ཉིག་ཏ་བ་ཤ་ག་བུ་ཤེལ་རྩེ་མ་རུ་)ལྗེ་ཐང་སྦྱག་པོའི་འཕུལ་བྱུག་
གཙོག་ཕྱི་མ་ཚན་དན་གི་མི་གུར་ཀུམ་དང་། །རྩུ་གང་མ་རུ་ལུ་སུ་བ་ཤ་ག་ །ལྷན་ལ་རེ་སློན་ཉིག་ཏ་བྲག་ལུན་རྣམས། །ཀ་
ར་སྦྱར་ལ་སུམ་ཡར་བཏང་བར་བྱ། །ཡང་ན་ཨ་རུ་བྲག་ལུན་རེ་སློན་པ། །ཀྱི་ལྷེ་བོང་ང་སྤང་རྩེ་བྱི་ཡལ། །ཀ་ར་སྦྱར་བཏང་
ཡང་ན་ཚན་དན་དཀར། །གི་མི་བསེལ་གསུམ་ཉིག་ཏ་བ་ཤ་ག་ །རུ་རྟ་བྲག་ལུན་ཨ་རུ་ག་ར་སྦྱར། །རྩུ་གང་འཕུལ་བས་
སྦྱག་པོ་རྩུས་པ་འཛོམས། །སྤོང་ཀ་རུ་ཐུང་ལོང་རྩ་གནས་སྦྱར་གཏར། །ཕྱི་མ་གཏར་གྱིས་མ་ཞི་གོང་ལྟར་སྦྱང་། །

Treatment of *bad kan smug po* based on the phases are as follows: during the hot phase, administer compound *ru rta lnga thang* comprised of *ru rta, tig ta, ba sha ka, pu shel rtse* and *ma nu* to relieve sudden pain due to *bad kan smug po*. Administer a powder compound prepared from *tsan dan, gi wam, gur kum, cu gang, ma nu, 'u su, ba sha ka, utpal, re skon, tig ta, brag shun,* and *ka ra* (white sugar) three times a day, or a compound prepared from *a ru ra, brag shun, re skon, kyi lce, bong nga, spang rtsi, pri yangku,* and *ka ra* (white sugar), or a compound prepared from *tsan dan dkar po, gi wam, bsil gsum* (three cool medicines), *tig ta, ba sha ka, ru rta, brag shun, a ru ra,* and *ka ra* (white sugar). Administration of these compounds with cold water eliminates the developed hot disorder of *bad kan smug po*. Venesect *snod ka, ru thung,* and *long rtsa* in accordance with the location of the disorder. If *bad kan smug po* does not subside with medicinal powders and venesection, evacuate it in the same manner as described above.

7.2.2 Лечение мугпо в соответствии со стадиями. На стадии жара пятикомпонентный отвар *ru rta lnga thang* (*tig ta, ba sha ka, pu shel rtse, ma nu*) быстро снимает боли. Трижды в день следует назначить порошок из *tsan dan, gi waM, gur kum, cu gang, ma nu, 'u su, ba sha ka, utpal, re skon, tig ta, brag zhun* в смеси с сахаром. Или дать порошок из *a ru ra, brag zhun, re skon, kyi lce, bong nga, spang rtsi, pri yangku*, смешанных с сахаром. Либо состав из *tsan dan dkar, gi waM, gsil gsum* (три прохладных), *tig ta, ba sha ka, ru rta, brag zhun* и *a ru ra* с сахаром, запивать холодной водой. Они разрушают развитый [жар] мугпо. Сделать кровопускание из *snod kha, ru thung* или *long rtsa* в зависимости от места [болезни]. Если порошки и кровопускания не успокоили [болезнь], вычистить её, как указано выше.

བར་དུ་འབྲུགས་ཏེ་རྒྱུ་ལྷན་འཐབ་པའི་དུས། །མ་གྲང་བཅག་ཅིང་བསེལ་རྒྱུ་ལྷན་འཐབ་ཏེ་
 བེ་ལིང་། །བ་ཤ་ཀ་དང་ཀ་ར་སྐྱར་བ་བཟླས། །ཡང་ན་ཅུ་གང་བདེ་བྱེད་རྒྱུ་ལྷན་འཐབ་ཏེ་
 བཟློན། །རྩ་བ་ཉ་བོའི་དུགས་ཀྱིས་འཕྲལ་རྒྱག་བཅག་དེ་ལ་བདེ་སྐྱེད་རྒྱུ་ཡང་སྟོབས་བཟང་ན། །སྟོན་འགྲོ་ཡུན་བསྐྱོང་
 འཇམ་རྩིས་རྒྱུ་བསེལ་ལ། །དུར་བྱེད་སྐྱར་བ་དུང་ཐལ་སྐྱལ་གྱི་ཤ། །རྩ་ཚ་བུ་རམ་སྐྱར་བའི་བཤལ་གྱིས་སྐྱུང་། །སྐྱུང་བའི་
 རྩུངས་མེད་འཇམ་རྩི་ནི་ཅུ་སྟེལ། །ལན་གངས་བདུན་དགྲ་ཅི་རིགས་བཏང་བྱས་ན། །རྒྱུང་མལ་གཞུག་ཅིང་ལོང་ཕྱགས་
 ལྷན་སྐྱེད་དབྱུང་། །རྩ་ཐུང་རྩེ་རྒྱུང་ལོང་རྩ་ལ་བྱེལ། །ཨན་སྟོང་བཅུ་གསུམ་ལོང་གསང་མེ་ཡིས་མནན། །དེ་ཡིས་འཐབ་པ་
 གནས་སུ་ཞི་བར་འགྱུར། །

Then, during the confronting phase of *rlung* and blood resulting from disturbed *bad kan smug po*, recommend exercise without getting cold and alternating intake of warm and cool-natured foods. Administer a compound prepared from *se 'bru, ma nu, star bu, pi pi ling, ba sha ka*, and *ka ra* (white sugar) or a compound prepared by adding *ma nu, 'u su*, and *star bu* to the mild *cu gang bde byed* compound. Application of compresses prepared from *chu ba* and *ha bo* relieves sudden pain. Although the following provides minimal benefit, if the patient is strong, apply the preliminary treatments for a longer time and then perform mild enema to treat *rlung* disorder and evacuate the disorder through purgation prepared from *dur byed, star bu, dung thal* (conch ash), *sbrul* (snake meat), *rgya tshwa*, and *bu ram* (jaggery). If the patient is too weak to tolerate purgation, perform mild and strong enemas alternately. Performing these therapies for seven or nine times pacifies *rlung* and eliminates dry blood remnants from the large intestine. Performing a mild venesection at *ru thung, rtse chung* and *long rtsa*, and applying moxibustion on the thirteenth vertebra and the large intestine points pacify the confronting state of *bad kan smug po* in its own location.

В средней стадии возмущения — стадии борьбы крови и лунг нужна физическая активность, но не остывать, чередовать прохладное и тёплое, рекомендуется состав из *se 'bru, ma nu, star bu, pi pi ling, ba sha ka* с сахаром. Или прибегают к *cu gang bde byed chung ngu* (малый состав *cu gang bde byed*) с добавкой *ma nu, 'u su u star bu*. Компресс из *chu ba* и *ha bo* быстро снимает боли. Если улучшения малы, но [больной] крепок, проведя длительную подготовку, устраняют лунг клизмой джамци и очищают слабительным из *dur byid, star bu, dung thal, sbrul sha, rgya tshwa* в смеси с бурам. Если для очищения [у больного] нет сил чередуют джамци и нируха. Если провести их семь - девять раз по ситуации, лунг вернётся на место, а из полостей толстой кишки выйдет засохшая кровь. Раскрывая сосуды *ru thung, rtse chung* и *long rtsa*, и прижимая огнём точки *an stong*, тринадцатого позвонка и

точки толстой кишки, этими средствами успокаивают борющийся [мугпо] на своём месте.

ཐ་མ་གང་བ་སྤོང་ཚད་བཅོས་པ་ནི། །རྒྱུ་ཚུ་གསུམ་དང་བཞི་པའི་ཐང་མང་བཏང་། །ཕྱི་མ་སེ་འབྲུ་བཞི་སྤོང་ཕོ་བ་
རིས། །མ་རུ་འུ་སུ་སྐྱ་དང་ཀ་ར་སྐྱར། །ཡང་ན་མ་རུ་འུ་སུ་རྒྱུ་ཚུ་བསྐྱེ། །བྱ་རམ་སྐྱར་བ་ཚུ་ཚོན་འཕུལ་ལ་
བཏང་། །འཇམ་ཚེ་ནི་རུ་ཉ་སྤེལ་སྐབས་སུ་བཟུགས། །ཕོ་བ་ལོང་གསང་བྱུག་བདུན་བརྒྱད་པ་བསོ། །གཏར་བཤམ་བསིལ་
ཕྱོགས་སྐྱེ་གང་བསེར་བྱ་སྤང་། །དྲོ་ལ་བརྒྱད་པས་བད་རྒྱུང་ཞི་བར་བྱ། །

Finally, during the settled cold phase of *bad kan smug po*, administer *rgyam tshwa gsum thang* and *rgyam tshwa bzhi pa thang* frequently. Administer a powder compound, prepared by adding a compound of *pho ba ri*, *ma nu*, *'u su*, *sga*, and *ka ra* (white sugar) or a compound of *ma nu*, *'u su*, *rgyam tshwa*, and *bu ram* (jaggery) to *se 'bru bzhi pa* with boiled water. It is recommended to occasionally perform a mild and strong enema alternately. Apply moxibustion on the points of the stomach and large intestine, and on the sixth, seventh, and eighth vertebrae. Avoid venesection, purgation and cool-natured remedies, and exposure to damp places and cool breezes. Adopt a warm-natured and nutritious diet and lifestyle to pacify *bad kan* and *rlung*.

В конце, лечение окончательного холода [мугпо]. Многократно назначают отвар *rgyam tshwa gsum thang* или *rgyam tshwa bzhi thang*, порошок *se 'bru bzhi pa* с добавлением *pho ba ris*, *ma nu*, *'u su*, *sga* и сахара либо с добавлением *ma nu*, *'u su*, *rgyam tshwa* и бурам — запивать горячей водой. Время от времени рекомендуются поочередно клизмы джамци и нируха, прогревать точки желудка, толстой кишки, шестого, седьмого и восьмого позвонков, избегать кровопускания, послабления, всего охлаждающего; сырости, холода и сквозняков. Следует успокаивать бекен и лунг тёплым и питательным.

རིགས་ཀྱིས་བཅོས་པ་སྐྱུག་ཕོ་བྱེར་བ་ལ། །གྲུར་ཀུམ་ཅུ་གང་ཉུང་ལ་བ་ལེ་ཀ་ །ཏིག་ཏ་སྐྱུ་ཅ་སྐྱེར་ཤུན་ཀ་ར་སྐྱར། །གང་
བབས་ཚུ་གཏར་བྱེར་རྒྱུང་དེ་ཡིས་སེལ། །བྱེར་ཚབས་ཚེ་ན་བསྐྱུ་བསང་སྐྱུང་བར་བྱ། །བསྐྱུ་བ་ཕག་ཁྲག་མ་རུ་འུ་སུ་
དང་། །ལྟར་བྱ་ཀ་ར་སྐྱར་བས་བྱེར་བ་སྐྱུད། །ཡང་ན་སེ་འབྲུ་སེ་ཚོད་བར་ཤུན་དང་། །རི་རལ་ཕག་ཁྲག་ཀ་ར་བ་འོས་
དབུལ། །ཡང་ན་ཚེ་ལ་འོ་མ་སྐྱར་བས་བསྐྱུ། །དེ་དག་ཀུན་གྱིས་སྐྱུག་ཕོ་བྱེར་བྱ་སྐྱུད། །སེར་ཕོ་གསུམ་ཐང་རྩོད་དུ་བྱེར་བ་
སྐྱུད། །ཚེ་ལ་ཚོས་སུམ་ཐང་གིས་སྐྱུད་བྱེར་སྐྱུད། །འདུས་ཉུགས་ལུས་སྐྱེ་ཁ་སྐྱུམ་དང་ག་འགག་ཕོ་བ་ན་ལ་ཚུ་ཚུའི་ཚེ་བ་
སྐྱེ། །དེ་དུས་སྐྱེ་སྐྱེ་ཚེ་སྐྱེར་བསྐྱེན་ཏེ་བསང། །དེ་རྗེས་དུར་བྱིད་ཉོང་ལེན་ཚེ་ལས་སྐྱུང་། །ནད་སྐྱོབས་ཚེ་ན་རིམ་པ་ཅི་
རིགས་བསྐྱར། །རྒྱུང་ན་སྐྱུངས་རྗེས་བྱེ་མས་བསང་པར་བྱ། །

The treatments of *bad kan smug po* based on type are as follows: Administer a compound prepared from *gur kum*, *cu gang*, *utpal*, *ba le ka*, *tig ta*, *skyu ru ra*, *skyer shun* and *ka ra* (white sugar), and venesect the related veins to treat *bad kan smug po* that has not spread extensively. If the spread is severe, treat it by assembling, eliminating, and evacuating. To assemble the spread disorder, administer a compound prepared from *phag khrag* (pig blood), *ma nu*, *'u su*, and *star bu* with *ka ra* (white sugar), or a compound prepared from *se 'bru*, *se rgod bar shun*, *re ral*, *phag khrag* (pig blood), and *ka ra* (white sugar) with cow milk, or a compound prepared from *tsha la* and milk. These compounds can assemble spread *bad kan smug po* at one point. Compound *ser*

po gsum thang assembles the disorder that has spread in the upper body, whereas a decoction prepared from *tsha la* and *tshos gsum* assembles the disorder that has spread in the lower body. The signs of assembled *bad kan smug po* are heaviness of the body, dry mouth, loss of appetite, stomach pain, and pulse and urine signs indicating a hot disorder. At this stage, eliminate *bad kan smug po* by administering *rtsi sbyor* compound mentioned in the common medicine for *bad kan smug po*. Thereafter, evacuate it with *dur byed*, *hong len*, and *tsha la*. if the disorder is severe, repeat the above treatments in any sequence, accordingly. If the disorder is mild, perform evacuation and then eliminate it with medicinal powder.

7.2.3 Лечение в соответствии с видом. При рассеявшемся мугпо готовят состав из *gur kum*, *cu gang*, *utpal*, *ba le ka*, *tig ta*, *skyu ru ra*, *skyer shun* в смеси с сахаром. Делают кровопускание из сосудов тех мест, куда попала [болезнь], это устранил рассеивание, если оно мало. При серьёзном рассеивании, его нужно собрать, уничтожить и вычистить. Собирают составом из *phag khrag*, *ma nu*, *u su*, *star bu*, смешанными с сахаром или *se 'bru*, *se rgod bar shun*, *re ral u phag khrag* с сахаром, запивая коровьим молоком либо *tsha la* вместе с молоком. Все они собирают рассеявшийся [мугпо] в общем. Отвар *ser po sum thang* собирает [мугпо], рассеявшийся вверх; отвар *tsha la* и *tshos gsum* (три красящих) собирает рассеявшийся вниз. Признаки сбора: тяжесть в теле, сухость во рту, пропадает аппетит, болит желудок, в пульсе и моче усиливается жар. В этот момент уничтожают его, прибегнув к общему лекарству из ароматических субстанций (*rtsi sbyor*). А затем вычищают с помощью *dur byid*, *hong len* и *tsha la*. При большой силе болезни повторяют этапы в любой последовательности, а при малой - после очищения нужно уничтожить её порошками.

མ་འདུས་བྱེར་བ་རང་སར་བསད་པ་ནི། ལྷག་པོ་སྤྱི་སྐྱེན་བར་པའི་མདེ་ལ་སྦྱར། །ཡང་ན་རྒྱས་པའི་སྐབས་ཀྱི་བྱེ་མ་
ལ། །མགོ་བྱེར་དོམ་མཁྲིས་ཏིག་ཏ་མཚོ་ལུམ་བསྐྱེན། །སླིང་ལ་སྦྱོས་དཀར་རྩ་ཏི་ཨ་གར་བསྐྱེན། །ལྗོ་ལ་སྦྱ་གང་ཤིང་
མངར་མཚལ་དཀར་བསྐྱེན། །མཚེན་པར་བྲག་ལྷན་གུམ་བ་ཤ་ཀ། །རྒྱ་སྤྱོགས་སྤངས་པའི་ཁུ་བས་འཕུལ་ལ་
བཏང་། །མཚེན་པར་ལི་ཤི་གསེར་མེ་བི་བི་ལིང་། །མཁལ་མར་སྤྱི་རྩེ་སྤྱོགས་སྤེལ་ལུམ་བ་བསྐྱེན། །བསམ་སེར་ཚོས་གསུམ་
བསྐྱེན་ཏི་བྱིན་ལོང་གཏར། །དོན་ལྡ་རང་རང་རྩ་ལ་གཏར་བ་སྟེ། །མགོ་ལ་གསེར་མདུང་མཚོག་གསང་རྩེ་རྒྱང་
གཏར། །ནང་རྩར་བྱེར་ན་རྩ་ལྟོ་སྤྱོགས་ལ་སྦྱང་། །ཤ་ལྷགས་རྩ་རུས་བྱི་རུ་བྱེར་བ་ལ། །ཁོང་ནད་བསལ་ལ་དེ་རྗེས་རྒྱ་
ལུམས་བྲ། །

Eliminate the disorder at the location where it has spread without assembling by adding appropriate ingredients to the stone compound mentioned in the common medicine for *bad kan smug po*. Or the following can be added to the medicinal powder used for treating developed *bad kan smug po* as the principal compound: add *dom mkhris* (bear bile), *tig ta*, and *mtshe ldum* to treat spread of disorder into the head, and *spos dkar*, *dza ti* and *a gar* to treat spread of the disorder into the heart. Add *cu gang*, *shing mngar*, and *mtshal dkar* to treat spread disorder into the lungs. Add *brag zhun*, *gur kum*, and *ba sha ka* and administer it with *rgya skyegs* infusion to treat spread of the disorder into the liver. Add *li shi*, *gser gyi me tog*, and *pi pi ling* to treat spread of the disorder into the spleen, and *gla rtsi*, *sug smel*, and *lcam pa* to treat spread disorder into the kidneys. Add *tshos gsum* and venesect *byin* and *long rtsa* to treat spread of the disorder into *bsam se*.

To treat spread of the disorder into the five organs, venesect the viens corresponding to the organs. Venesect *gser mdung*, *mtshog gsang* and *rtse chung* to treat spread of the disorder into the head. Perform channel cleansing and purgation simultaneously to evacuate spread of the disorder to the visceral channels. To treat spread of the disorder into the outer parts of the body such as the muscles, skin, channels, and bones, perform medicinal bath therapy after treating the chronic disorder caused by indigestion.

Уничтожение [мугпо] на своем месте без собирания. Готовят средний из общих лекарств для мугпо с соответствующими добавками или к порошкам для стадии увеличенного мугпо присоединяют: при рассеивании в голову - *dom mkhris*, *tig ta*, *mtshe sdum*; при рассеивании в сердце - *spo dkar*, *dzA ti*, *a gar*; в лёгкие — *cu gang*, *shing mngar*, *mtshal dkar*; в печень — *brag zhun*, *gur kum*, *ba sha ka*, запивать настоем *rgya skyegs*; в селезенку — *li shi*, *gser me*, *pi pi ling*; в почки — *gla rtsi*, *sug smel*, *lcam pa*; в самсеу — *tshos gsum* (три красящих), пустить кровь из *byin [gzhug]* и *long [rtsa*. При рассеивании] в пять плотных органов следует делать кровопускание на их собственных сосудах; при [рассеивании] в голову — из *gser mdung*, *mtshogs gsang* и *rtse chung*; если мугпо [рассеялся] во внутренние сосуды - одновременно очищать сосуды и кишечник; при рассеивании во внешние ткани - мышцы, кожу, сосуды и кости - после устранения внутренних болезней назначать ванны.

སྐྱུག་པོ་རྒྱས་ལ་རྡོལ་དང་མ་རྡོལ་གཉིས། །

Developed *bad kan smug po* is of two types: erupted and unerupted.

У увеличившегося мугпо (*smug po rgyas*) два вида: с прорывом (*rdol ba*) и без (*ma rdol*).

མ་རྡོལ་རྒྱས་པའི་བཅོས་ཐབས་གོང་དུ་བསྟན། །

The treatment methods of unerupted *bad kan smug po* have been revealed above.

Методы лечения увеличившегося, но без прорыва описаны выше.

ཤེན་དུ་རྒྱས་ཏེ་མཚོ་རྡོལ་གྱེན་ལུར་གཉིས། །

When *bad kan smug po* intensifies greatly, it erupts through two routes: upward and downward.

Когда [мугпо] чрезмерно увеличивается случается «прорыв озера» и он может быть двояким: вверх или вниз.

གྱེན་རྡོལ་སྟོབས་ལྡན་ཁ་ཟས་ཚུད་པ་ལ། །མི་བཅད་བྱུག་བདུག་ཅུས་ཁུ་བྱར་ཚུ་སོགས། །ལྷས་བྱངས་བསྐྱེད་ལ་ནད་ལྷག་
སྐྱུག་དུ་གཞུག། །ལྷག་ལམ་མ་ཚོད་བྱངས་མེད་བཅད་དགོས་ན། །འབྲས་བུས་ཁུ་བར་སྐྱུ་ཅུ་ཕུ་ཤེལ་ཅེ། །སྤང་ཅི་སྐྱར་
བཏང་ཅན་དན་ཕུ་ཤེལ་ཅེ། །བ་ལེ་ཀ་དང་ག་དུར་པར་བ་ཏ། །བསྐྱོལ་གང་ཐང་བཏང་བྱི་ཡུ་བསྐྱེད་པའི། །ཐལ་བ་

ལྷན་མར་སྐྱར་ཏེ་བཏང་བར་བྱ། ལྷ་གང་སྲུང་ཀུམ་དོམ་མཁྲིས་བ་ཤ་ཀ། ལབ་ཐལ་འགོན་ཐལ་སྐན་མའི་མེ་ཏོག་
སྐྱར། ལོན་དན་དམར་པོ་ར་ལྷག་ཕུ་ཤེལ་ཚེ། ལྷང་ཟེལ་འབྲས་ཡོས་བྱེ་དང་ཀ་ར་སྐྱར། ལམ་ཚོད་ལོག་ལོན་དུར་བྱིད་མི་
ཡལ། ལྷ་བ་སྐྱང་དང་སྐྱར་བས་སྐྱང་བར་བྱ། ལལ་ན་དུར་བྱིད་འབྲས་གསུམ་མི་ཡལ། ལི་བི་ལིང་དང་སྐྱང་སྐྱར་སྐྱང་བ་
མཚོག་རྗེས་ལ་སེ་འབྲུ་སྐྱུ་ཏུ་འབྲས་ཡོས་བྱེ། ལམར་དང་སྐྱར་བའི་སྐྱོ་མ་ལྷུད་པར་བྱ། །

When eruption of the disorder occurs through the upper route in those who are strong and have a good appetite, sustain the bodily constituents by performing massage and inhalation of sur, and administering bone soup and *bur* (jaggery) infusion without stopping the eruption. It is recommended to allow the patient to vomit all diseased blood. When bleeding needs to be ceased due to continuous eruption and exhaustion of bodily constituents, administer a compound prepared by adding rice water to *skyu ru ra*, *pu shel rtse*, and *sbrang* (honey); a cold decoction prepared from *tsan dan*, *pu shel rtse*, *ba le ka*, *li ga dur*, and *par pa ta*; a compound prepared by mixing ash obtained from burnt *pri yangku* with clarified butter; a compound prepared from *cu gang*, *gur kum*, *dom mkhris* (bear bile), *ba sha ka*, *zab thal* (silk ash) 'gron thang (cowry ash) and *sran ma'i me tog*; and a compound prepared from *tsan dan dmar po*, *ra khrag* (goat blood), *pu shel rtse*, *stang dzil*, powered roasted rice, and *ka ra* (white sugar). If these compounds fail to terminate bleeding, it is highly recommended to evacuate the disorder with a compound of *dur byid*, *pri yangku* infusion, and *sbrang* (honey), or a compound of *dur byid*, 'bras bu gsum, *pri yangku*, *pi pi ling* and *sbrang* (honey). Thereafter, administer a paste made from powdered *se 'bru*, *skyu ru ra*, and roasted mixed with butter.

Прорыв вверх. [Если больной] физически крепок и в состоянии принимать пищу, то его не нужно останавливать. Защищая ткани тела втираниями, окуриваниями, костным бульоном и водой с бурам, пусть крови болезни выйдет со рвотой. Но если путь крови не пресечён, [у больного] нет сил и нужно её остановить, нужно давать воду от промывания риса с добавлением *skyu ru ra*, *pu shel rtse* и мёда; охлажденный отвар из *tsan dan*, *pu shel rtse*, *ba le ka*, *ga dur*, *par pa ta*; тхалва сожжёного *pri yangku*, смешанную с топлёным маслом. Приготовить состав из *cu gang*, *gur kum*, *dom mkhris*, *ba sha ka*, *zab thal*, 'gron thal, *sran ma'i me tog*; состав из *tsan dan dmar po*, *ra khrag*, *pu shel rtse*, *stang zil* и муки прокалённого риса с сахаром. Если [кровь] не останавливается, для подавления осложнений следует провести очищение отваром *dur byid* и *pri yangku* с добавлением мёда. Или прекрасно очищает состав из *dur byid*, 'bras bu gsum (три плода), *pri yangku*, *pi pi ling* вместе с мёдом. Затем нужно поить [пациента] жидкой кашицей из *skyu ru ra*, *se 'bru* и муки из прокалённого риса, смешанных с маслом.

ལུར་དུ་རལ་བ་བྱུངས་ཡོད་གོང་མ་བཞིན། ལྷས་ལ་འཁྲུང་གཞུག་གལ་ཏེ་བྱུངས་ངན་ན། ལཅད་དགོས་ཐ་རམས་བྱ་རྐང་
རྒྱ་སྐྱེགས་བསྐྱས། ལྷ་བར་ད་ཏིག་དོམ་མཁྲིས་མི་ཡལ། ལེ་སྐོན་ཀ་ར་བཏབ་ལ་བཏང་བའམ། འབྲས་སྐྱག་རེ་སྐོན་ཚང་ཞི་
ཀར་སྐྱར་བཏང་། ལལ་ན་བ་ཤ་ཀ་དང་མི་ཡལ། ལྷག་མཚུར་སེང་ཕོམ་སྐྱེར་བའི་ལྷུ་ཡི། ལསྐྱས་ཐང་གང་མོ་སྐྱང་དང་
སྐྱར་ལ་བཏང་། འབྲས་སྐྱ་གསུམ་དང་ཀ་བེད་མོན་ཆ་ར། འབྲས་ཡོས་བྱེ་དང་ཀ་ར་སྐྱར་ལ་བཏང་། ལྷིན་ཏུ་ཚུས་བསྐྱང་
ལོང་གསང་མདུན་རྒྱབ་བསྐོ། ལམ་ཚོད་ལོག་ལོན་སོན་ཆ་འོ་མ་སྐྱང་། ལྷུགས་བྱས་རྗེས་ལ་སེ་འབྲུ་ཕུ་ཤེལ་ཚེ། ལེང་ཕོམ་
ཚན་དན་དམར་པོ་འབྲས་སྐྱག་སྐྱུད། ལའམ་ར་ཡི་འོ་མ་གསོན་ལྷག་ལ། ལུ་ཤེལ་བཏབ་བའི་འཇམ་ཚེ་བཏང་བར་བྱ། །

When eruption of the disorder takes place through the lower route in those who have good bodily constituents, treat it as mentioned above and allow the patient to expel the diseased blood through diarrhea. In those with weak bodily constituents, stop the bleeding by administering a compound prepared by adding *da trig*, *dom mkhris* (bear bile), *pri yang ku*, *re skon*, and *kar* (white sugar) to the decoction of *tha rams*, *bya rkang*, and *rgya skyegs*, or a compound prepared by mixing rice porridge with *re skon*, *cong zhi*, and *ka ra* (white sugar). Or administer a cold decoction prepared from *ba sha ka*, *pri yangku*, *nag mthur*, *seng phrom*, *skyer pa'i khanda*, and *sbrang* (honey), or a compound prepared from *'bras sna gsum*, *ka bed*, *mon cha ra*, roasted rice powder, and *ka ra* (white sugar). Sprinkle water over the calves and apply moxibustion on the front and back points of the large intestine. If these treatments fail to stop the bleeding, use a stronger treatment consisting of including emesis with *son cha*, milk, and *sbrang* (honey). Thereafter, give rice porridge mixed with *se 'bru*, *pu shel rtse*, *seng phrom* and *tsan dan dmar po*, and perform a mild enema by mixing cow or goat milk and fresh animal blood with *pu shel rtse*.

Разрыв внизу. Если силы есть, поступают как описано выше, пусть проносит. Но если [больной] физически слаб и нужно остановить [кровь] назначают сгущённый отвар *tha rams*, *bya rkang*, *rgya skyegs* с добавлением *da trig*, *dom mkhris*, *pri yangku*, *re skon* и сахара либо рисовую кашу с *re skon*, *cong zhi* и сахаром, или холодный сгущённый отвар *ba sha ka*, *pri yangku*, *nag mtshur*, *seng phrom*, *skyer pa'i khaNDa* с добавлением мёда; назначают состав из *'bras sna gsum* (три разных плода), *ka ped*, *mon cha ra* и муки прокалённого риса, в смеси с сахаром; охладить икры водой; прогреть точки толстой кишки спереди и сзади. Если [кровь] не останавливается, для подавления осложнений следует вызвать рвоту с помощью *son cha* с молоком и мёдом, а затем давать рисовую кашу с *se 'bru*, *pu shel rtse*, *seng phrom*, *tsan dan dmar po*; делать клизму джамци из коровьего или козьего молока и свежей крови с добавлением *pu shel rtse*.

ངོ་བོ་ཟད་པའི་རྟགས་བྱུང་བ་ར་ཡི། །འོ་མ་ཀ་ར་མར་སྐྱེལ་རླུང་དུས་བཏང་། །གསར་བཅུད་གསུམ་དང་མངར་གསུམ་
ཉིང་ཁོལ་བྱིན། །དཀར་འདོན་སྦྱོར་བ་ཅུ་གང་བདེ་བྱེད་སྦྱོར། །

If these are symptoms of blood depletion, administer cow milk or goat milk boiled with *ka ra* (white sugar) and butter during the manifestation time of *rlung*. Administer a compound prepared by thoroughly boiling *bcud gsum* (three fresh essences) and *mngar gsum* (three medicinal sweets), and administer daily expellant compound and *cu gang bde byed* compound.

При появлении признаков «сущностного истощения», во время лунг назначают вскипячённое коровье или козье молоко с сахаром и маслом, дают тингтрол из свежих трёх питательных (*bcud gsum*) и трёх сладких (*mngar gsum*), белый удалитель (*dkar 'don*) и состав *cu gang bde byed*.

སྦྱག་པོ་གཤམ་ཅིང་འབྱེདས་ན་བཟང་དུག་དང་། །ཚོང་ཞི་ཚ་སྦྱོར་བཤེག་ལ་དེ་རྗེས་སྦྱང་། །ཡང་ན་ཨ་ཅུ་བྲག་འུན་རེ་སྐོན་
གསུམ། །རིམ་བས་བྱེད་སྦྱངས་སྦྱོར་ཅུ་བ་ཤ་ཀ། །ཅུ་རྟ་བོང་ང་ཀར་བུར་སྦྱང་གིས་བསྦྱར། །བྱི་མ་བེད་དེ་ཚུ་སྐྱེལ་འཕུལ་ལ་
བཏང་། །འཇུ་དཀར་སེ་འབྱུ་བཞི་དང་ལྷག་པ་སྦྱང། །ཡང་ན་གངས་ཐིགས་ཨ་ཅུ་བྲག་འུན་དང་། །གི་མི་ཚན་དན་མི་

རུས་བཅའ་མ་དང་། །དོམ་མཁྲིས་ཡུང་བ་ལྷུར་རྩ་བྱི་ཆེན་དང་། །བཟང་དྲུག་ཀར་སྐྱར་རིམ་པས་བསྐྱེད་དེ་
 བཏང་། །འཁྲོག་འགྱུར་འཁྲུ་སྐྱམ་བྱེད་ན་ཁ་ཟས་དཔེ། །སྐྱན་ལུན་བསྐྱེད་ལ་ཚུ་སྐྱེལ་ཚན་མོས་དབུལ། །ནད་འགྱེངས་ཞོ་
 ལྷར་ཆགས་བ་ལྷུར་དུ་སྐྱེད། །འཁྲུར་མ་འདོད་ཀྱང་རང་གི་གནས་སུ་འཛོམས། །ཡང་ན་སྐྱར་བྱ་ཞོ་གསུམ་རྒྱམ་ཚྭ་
 གཉིས། །མ་རྩ་བྱ་སུ་ལུན་རེ་ཀ་ར་སྐྱར། །ཚུ་ཚན་འཕུལ་བས་སྐྱུག་པོ་འགྱེངས་པ་བཤིག། །དུར་བྱིད་སྐྱར་བྱ་ཚེལ་བྱ་རམ་
 གྱི། །རིལ་བུས་སྐྱེངས་ཏེ་རྒྱམ་ཚྭ་སྐྱར་བྱ་དང་། །རུས་ལུའི་ལྷག་བསྐྱེན་བསིལ་བྱོད་སྐྱེལ་ཏེ་བཅད། །

When *bad kan smug po* becomes stagnant and remains hidden, disintegrate the disorder with a compound prepared from *bzang drug* (six superlative medicines) and *cong zhi tsha sbyor* compound, and then evacuate it. Prepare a medicinal powder compound by adding *a ru ra*, *brag zhun*, and *re skon*, the quantity of each successively reduced by half, with *skyu ru ra*, *ba sha ka*, *ru rta*, and *bong nga*, mix it with *kar* (white sugar), *bur* (jaggery), or *sbrang* (honey) as a medicinal vehicle, and administer the medicine at an increasing rate with boiled water. If this causes difficult digestion, alternate it with *se 'bru bzhi pa* compound. Or administer a compound prepared from *gangs thigs*, *a ru ra*, *brag zhun*, *gi wam*, *tsan dan*, *mi rus bcha'i ma*, *dom mkris* (bear bile), *yung ba*, *khur rtsa*, *dri chen*, *bzang drug* (six superlative medicines), and *kar* (white sugar), each in a successively increasing quantity. If this causes abdominal rumbling and a sensation of diarrhea, increase the dose and administer it with boiled water, while reducing the intake of food. This medication evacuates the stagnant disorder, which has set like curd; even if the treatment fails to evacuate the disorder, it pacifies the disorder at the location where it has become stagnant. Or administer a compound prepared from three *zho* of *star bu*, two *zho* of *rgyam tshwa*, one *zho* each of *ma nu* and *'u su*, and *ka ra* (white sugar) with hot water to disintegrate the stagnant *bad kan smug po*. Evacuate the disorder with pills prepared from *dur byid*, *star bu*, *tsha la*, and *bu ram* (jaggery), and employ an inducing agent of *rgyam tshwa*, *star bu* and bone soup. Terminate it by administering warm-natured foods and medicines, alternating with cool-natured ones.

Если мугпо приготовился (*'gying*) и скрывается, его разбивают составом из *bzang po drug* (шесть хороших) и *cong zhi tsha sbyor*, а затем вычищают. Либо назначают порошок из тройки *a ru ra*, *brag zhun*, *re skon*, где последующий взят вполнину от [предыдущего], с добавлением *skyu ru ra*, *ba sha ka*, *ru rta*, *bong nga dkar*, направляемый сахаром, бурам и мёдом в постепенно возрастающих дозах, запивать кипяченой водой. Если он переваривается с трудом, спиной к спине назначать *se 'bru bzhi*. Или дают состав из *gangs thigs*, *a ru*, *brag zhun*, *gi waM*, *tsan dan*, *mi rus btsa' ma*, *dom mkhris*, *yung ba*, *khur rtsa*, *dri chen*, *bzang drug* (шесть хороших), взятых в возрастающих дозах, с сахаром. При появлении урчания и чувстве, что слабит, следует ограничить в еде, а дозу лекарства увеличить и запивать горячим кипятком. Это вычистит вниз приготовившуюся болезнь, приставшую как йогурт. Даже если поноса не случится, то разрушится на месте. Либо состав из трёх шо *star bu*, два шо *rgyam tshwa*, по одной дозе *ma nu* и *'u su* с сахаром, запиваемый горячей водой, разрушает приготовившийся мугпо (*smug po 'gying*). Вычищают пиллюлями из *dur byid*, *star bu*, *tsha la* и бурам.подгоняя «кнутом» из *rgyam tshwa* и *star bu* на костном бульоне, а пресекают [его действие], чередуя прохладное и тёплое.

སྐྱུག་པོའི་ཁྲག་སྐྱེན་འདྲིལ་ན་ཚུ་བསྐྱེད་སྐྱུར། །ཡང་ན་ཚོང་ཞི་ཚ་སྐྱེན་བསྐྱེན་ཏེ་བརྟོ། །ཡང་ན་ཟེ་ཚུ་ཞོ་གསུམ་མཚལ་
གྱིས་བསྐྱུར། །ལྷག་གི་ལྷང་བ་བཅོས་ཏེ་སྐྱུར་ལ་བཏང་། །ལ་ཟས་པག་སྐྱུལ་ཉ་ཤས་བཤེག་པར་བྱ། །ཞིག་ན་ངོ་བོ་རྩུང་ཟད་
སྟེ་རུ་མངོན། །ངང་ག་འགག་ཅིང་རྩ་རྩུའི་ཚ་བ་སྟེ། །དུར་བྱིད་རྒྱམ་ཚུ་སྐྱུར་བྱ་སྐྱུལ་ཤ་དང་། །བྱ་རམ་སྐྱུར་བའི་རིལ་བྱས་
སྐྱེན་རོ་སྐྱུར། །ཤིན་ཏུ་རྗེས་ཤིང་བཤེག་དཀའ་སྐྱེན་གཏར་སྐྱོངས། །ཚ་བ་བསལ་ལ་ཐུར་རྗེས་བཤེག་གྱིས་སྐྱུར། །

When *bad kan smug po* rolls into a blood *skran*, administer a compound of *tshwa bsregs* or *cong zhi tsha sbyor* to uproot *skran* (tumor). Or administer a compound prepared by mixing one *zho* of *mtshal* and three *zho* of *ze tshwa* with cooked sheep brain. Recommend intake of meat from pig, snake, and fish to disintegrate *skran* (tumor). When *skran* disintegrates, it appears slightly soft, there is a loss of appetite, and the pulse and urine features are indicative of a hot disorder. Then, administer pills prepared from *dur byid*, *rgyam tshwa*, *star bu*, *sbrul sha* (snake meat), and *bu ram* (jaggery) to evacuate the remnants of *skran*. If *skran* (tumor) becomes chronic and is difficult to disintegrate, administer medicine and perform venesection and purgation to treat the hot disorder. Then apply *thur ma* (a surgical instrument) and evacuate the disorder with purgation.

Если мугпо свернулся в кровяной трагтрэн, прибегают к составам *tshwa bsregs sbyor* либо *cong zhi tsha sbyor*, чтобы искоренить его. Или назначают состав из три шо *ze tsha*, направляемых *mtshal*, смешанных с варёными овечьими мозгами. Из пищи следует разрушать его употреблением свинины, мяса змей и рыбы. Разрушаясь, [трэн] выглядит немного мягче, пропадает аппетит, в пульсе и моче возрастает жар. Остатки опухоли трэн вычищают пилюлями из *dur byid*, *rgyam tshwa*, *star bu*, *sbrul sha* и бурам. Если [опухоль трэн] очень старая и трудно разрушается, устранив жар с помощью лекарств, кровопусканий и очищения, ставят иглы, а после вычищают слабительными.

ལར་ནི་སྐྱུག་པོ་འདྲུས་བའི་ནད་ཡིན་པས། །ས་འདྲ་གསོ་དཀའ་ནད་སྐྱུར་མྱེ་བའི་ཕྱིར། །ལན་རེས་ཞི་བར་མི་འགྱུར་
བཅོས་རྣམས་བསྐྱུར། །བྱུངས་མ་བསྐྱུངས་པར་སྐྱེན་དབྱུང་བསྐྱུང་བྲགས་ན། །གསེར་ཟད་གཡའ་ཟད་ནད་བྱུངས་དུས་
གཅིག་འཇོང། །དེ་ཕྱིར་ནད་སྐྱོབས་རྩུང་ཟད་བྱི་བའི་སྐབས། །གསེར་བརྩུང་ཟས་གྱིས་ལྷུས་བྱུངས་བསྐྱུང་ཞིང་བཅོས། །

Being a '*dus pa* disorder, *bad kan smug po* generally has a heavy, earth-like nature, which makes it difficult to cure. Therefore, the disorder should be treated repeatedly, as it cannot be pacified with one-time treatment. However, repeated use of medicine and external therapies without sustaining the bodily constituents simultaneously eliminates both the disorder and the bodily constituents simultaneously eliminates both the disorder and the bodily constituents, just as gold is rubbed off while removing its tarnish. Therefore, when the severity of the disorder subsides slightly, maintain the bodily constituents with intake of fresh and nutritious foods and treat the disorder.

7.3 В целом, мугпо, будучи сложным заболеванием, подобен земле, лечится трудно, протекает тяжело, поэтому с одного раза не проходит, надо повторять лечение вновь и вновь. Но если не беречь ткани тела, а переусердствовать с лекарствами и процедурами, то сотрётся и ржавчина, и золото, - болезнь и ткани тела одновременно гаснут. Поэтому, в моменты, когда болезнь немного ослабла, печат, восстанавливая ткани тела свежей питательной пищей.

ཐ་མ་མི་བསྐྱོག་ནད་རྗེས་གཅོད་པའི་ཐབས། །བཤལ་དང་བྱེ་མས་ནད་ལྷག་མེད་པར་སྦྱང་། །སློག་རྩ་ཕོ་ལོང་མཆིན་
གསང་མེ་ཡིས་བསྐྱམ། །མི་འཕྲོད་ཟས་སྦྱོད་ལོ་དུས་བར་དུ་བསྦྱང་། །དེ་ཡིས་མི་བསྐྱོག་བརྟན་པར་འགྱུར་བ་ཡིན། །ཞེས་
གསུངས་སོ། །

Finally, as post-therapy care to prevent, evacuate all remnants by purgation and administration of medicinal powder. Apply moxibustion on the points of the life channel, stomach, large intestine and liver, and avoid unwholesome diets and lifestyles for a year. These measures prevent relapse permanently.” Thus it was said.

8. В конце, методы пресечения последствий болезни, чтобы она не вернулась. Слабительными и порошками нужно вычистить остатки болезни, прижечь точки канала жизни согца (*srog rtsa*), желудка, толстой кишки и печени, годами беречься неподходящих питания и образа жизни. Этим обеспечивается стойкое [излечение] и невозвращение [болезни]». Так сказано.

བདུད་རྩི་སྤྱིང་ཕོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་འདུས་ནད་བད་ཀན་སྦྱག་ཕོ་བཙེས་པའི་ལེན་གྱི་
ལྷ་པའོ། །།

This is the fifth chapter, the “Treatment of *bad kan smug po*”, one of the *dus pa* disorders, from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это пятая глава «Лечение сложных болезней бекен мугпо» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Mentseekhang ©
перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова